زنجیرەی پەروەردە و بانگەواز
(29)

دیــــاری

بۆ نەوەی موسڵمان

لــە ڕوانگـەی سوننەت و قورئـان

ئامادەکردنی
مامۆستا عەدنان بارام

چاپی دووەم ١٤٢٩ کۆچی

=======================================

لەبڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

کتێبی ژمارە ﴿٦٧﴾

بسم الله الرحمن الرحیم

* پێشەکی :

إنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِن شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ .

أَمَّا بَعْدُ ...

پێغەمبەری خوا ﷺ منداڵانی خۆش ویستووە ، و یاری لە گەڵدا کردوون و هەڵی گرتوون ، و دەیکردنە کۆڵی خۆی بۆ خۆشبەخت کردنیان (هەروەکو بۆ حەسەن و حسین ڕوویداوە) ، و یاری پێیان نەدەبڕی (هەروەکو بۆ ئەنەس ڕوویدا) ، هیچ جیاوازی نەدەکرد لە نێوان کوڕ و کچدا ، و چەندەها جار هاوەڵانی بینیویانە ماچی حەسەن و حوسەینی دەکرد ، و دەیفەرموو : "إنه من لا يَرحم لا يُرحم" (متفق عليه) ، **واتە : ئەو کەسەی بەزەیی نەبێت بەزیی لێ ناکرێت ، یان جاری وا هەبوو ئومامەی کچی زەینەبی هەڵدەگرد بۆ ئەوەی نەگرێت ، و دایکی ئیش و کاری خۆی بکات** (رواه البخاري ومسلم) ، **جاری واش هەبوو سوژدەی نوێژەکەی درێژ دەکردەوە لە بەر ئەوەی حەسنی کچە زای لە سەر پشت بوو** (صحيح سنن النسائي ، برقم : ١١٤١) ، **وە ئەگەر لە کاتی نوێژی جەماعەتدا گوێی لە دەنگی گریانی منداڵێك ببایە ، نوێژەکەی کورت دەکردەوە بۆ ئەوەی دایکی بڕوات بۆ لای و ئاموشی بکاتەوە** (البخاري) .

خۆشەویستی پێغەمبەری خوا ﷺ تەنها بۆ منداڵی موسڵمانان نەبوو ، بەڵکو منداڵی بێباوەڕانیشی خۆش دەویست ، بۆیە دەیفەرموو : " إياكم وقتل الأولاد ، إياكم وقتل الأولاد " ، واتە : ئامان نەکەن لە تێکۆشاندا منداڵ بکوژن ، ئامان نەکەن لە تێکۆشاندا منداڵ بکوژن .

وە بەبەردەوامی پێغەمبەری خوا ﷺ ئامۆژگاری منداڵانی دەکرد بۆ ئەنجامدان و کردنی کردەوەی چاکە (رواه البخاري ومسلم) ، **وە بەلای منداڵداند تێپەڕ ببایە سەلامی لێ دەکردن** (رواه مسلم) ، **وە بەمردنی منداڵی نەوەکانی دەگریاوە بەڕەحم و بوزەیی زانیوە بەرامبەر بە منداڵان** (رواه البخاري ومسلم) .

جا داواکارم لە پەروەردگاری میهرەبان ئەم نووسینەمان بە پیادەکردنی ئەو ڕەوشتەی پێغەمبەری خوا ﷺ دابنێت ، بەرامبەر بە نەوەی موسڵمان ، کە هەموو

پیاو ئافرەتی دواڕۆژن و کۆڵەکەی دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی بەختەوەرن .

تیایدا ـ واتە لەم نووسراوەی بەردەستت ـ بابەتەکان لە چوار بواردا خراونەتە ڕوو ، ئەوەش بەم شێوەیەی خوارەوە :

بیروباوەڕ و عەقیدە :

یەکەم : ناسینی خوای پەروردگار .

دووەم : ناسینی پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ .

سێیەم : ناسینی ئایینی ئیسلامی پیرۆز .

فێربوونی فیقە و شەریعەت :

یەکەم : ئادابەکانی چوونە سەرئاوت تارات گرتن .

دووەم : دەستنوێژ .

سێیەم : نوێـژ .

چوارەم : ڕۆژووگرتن .

چەند ئادابێکی ئیسلامی :

ئادابی سەلامکردن .

خەوتن و لەخەوهەستان .

ئادابی خواردن و خواردنەوە .

ئادابی پژمین .

ئادابی لەبەرکردنی جلو بەرگ و داکەندنی .

ئادابی ڕۆشتنە مزگەوت .

ڕەوشتی نەوەی موسڵمان :

یەکەم : ڕاستگۆیی ، و درۆنەدان .

دووەم : پاراستنی ئەمانەت .

سێیەم : ڕێزگرتن لە دایك و باوك .

پێنجەم : ڕێزگرتن و چاکەکاری لە گەڵ دراوسێدا .

چوارەم : ڕێزگرتنی لە گەورە .

نووسەر

مامۆستا عدنان بارام

کەلار

www.ba8.org

بیروباوەڕ و عەقیدە

ناسینی خوای پەروردگار

ڕۆڵەی شیرینم : پێش ئەوەی بڕۆینە سەر باسی (**ناسینی خوای پەروەردگار**) و (**جۆرەکانی یەکخوا پەرستی**) ، دەبێت پێشتر وەڵامی ئەم پرسیارە بزانین کە : **ئایا خوای پەروەردگار ئێمەی بۆچی دروست کردووە ؟**

وەڵامەکەشی ئەوەیە : کە خوای پەروەردگار ئێمەی دروست کردووە بۆ ئەوەی بە تاك وتەنهایی بیپەرستین و هیچ هاوەڵ و شەریکێکی بۆ بڕیار نەدەین ، هەروەکو خوای پەروەردگارمان فەرموویەتی : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ (سورة الذاريات : ٥٦) .

واتە : ئێمە جنۆکە و مرۆڤمان بۆ ئەوە دروست کردووە کە تەنها خوا بپەرستن .

وە پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ فەرموویەتی : " حَقُّ الله على العباد أنْ يعبدوه ولا يُشركوا به شيئاً " (متفق عليه) .

واتە : ماڧ خوای پەروەردگار لە سەر بەندەکانی بریتیە لەوەی کە بیپەرستن و هیچ شەریکی بۆ بڕیار نەدەن .

پەرستن (عیبادەت) چیە ؟

ڕۆڵەی شیرینم : باشە کە ئێمە بۆ (**پەرستن**) ی خوا درووست کراوین ، واتای (**پەرستن**) چیە ؟

ڕۆڵە ژیرەکەم لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا دەڵێم : (**پەرستن**) : ناوێکە بە هەموو ئەو گوفتار و کردار و کردەوانە دەگرێتەوە کە خوا پەروەردگار خۆشی دەوێن پێیان ڕازیە ، وەك : شایەتومان هێنان . واتە ووتنی : لا إله إلا الله ، و محمد رسول الله . ، و نوێژکردن ، و ڕۆژووگرتن ، و حەجکردن ، و دوعا و پاڕانەوە و سەربڕینی حەیوان بۆ خوای پەروەردگار زیکر و گوێڕایەڵی دایك و باوك و ڕێزگرتن لە لەخۆمان گەورەتر و لە دراوسێ و خۆشەویستی هاوڕێ و جگە لەمانەش .

ڕۆڵەکەم ئەوەتا خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (سورة الأنعام : ١٦٢) .

واتە : ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بە ئوممەتەکەت بڵێ : نوێژ و حەیوان سەربڕین و ژیان و مردنم بۆ پەروەردگاری هەموو جیهانە .

جۆرەکانی یەکخواپەرستی

پاشان ڕۆڵە نازدارەکەم : بۆ ئەوەی کەسێکی خواناس بین ، و موسڵمانێکی یەکخواپەرست بین و جێگەی قەبوڵ بین لەلای خوای پەروەردگار ، دەبێت جۆرەکانی یەکخوا پەرستی بزانین و لە ژیانماندا پەیرەویان بکەین ، کە ئەمانەی خوارەوەن :

یەکەم | یەکخواپەرستی لە پەرستندا (توحيد الألوهية) :

ئایا یەکخواپەرستی لە پەرستندا چیە ؟

وەڵام : **یەکخواپەرستی خوا لە پەرستندا (توحيد الألوهية)** بریتیە لە : ئەنجامدانی هەموو پەرستنەکانمان تەنها بۆ خوای پەروەردگار ، وەك : شایەتومان هێنانمان . واتە ووتنی : لا إله إلا الله ، و محمد رسول الله . و نوێژکردن ، و ڕۆژووگرتن ، و حەجکردن ، و دوعا و پاڕانەوە و سەربڕینی حەیوان و زیکر و نەزرکردن و قورئان خوێندن و جگە لەمانەش ، ئەوەتا خوای بڵند و پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿ وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴾ (سورة البقرة : ١٦٣) .

واتە : پەرستراوی ئێوە تەنها (ﷲ)یە ، و هیچ پەرستراوێك نیە شایستەی پەرستن بێت جگە لە ئەو نەبێت ، هەر ئەویشە بە ڕەحم و بە بەزەیی بەرامبەر بە ئێوە .

ڕۆڵەکەم : خوای پەروەردگار ئەویەوێت پێمان بڵێت : هەر تەنها ئەوە شایستەی ئەوەیە کە پەرستنەکانمانی بۆ ئەنجام بدەین ، چونکە ئەوانی تر وەکو خۆمان درووستکراون ، نەك دروستکار ، جا ئامانەکەی ڕۆڵە یەکخوا پەرستەکەم ئەو کارانە هەموو کارەکانی ترت بۆ هیچ دروستکراوێك لە دروستکراوەکانی خوا ئەنجام بدەی .

ئەوەتا پێغەمبەری خۆشەویستمان ﷺ کە هاوەڵانی خۆی دەنێرێت بۆ وڵاتنی تر بۆ ئەوەی فێری ئیسلامیان بکەن پێیان دەفەرمووێت : " فلْيَكُنْ أوَّلَ ما تدعوهم إليهِ : شهادة أنْ لا إلهَ إلاَّ اللهُ " (متفق عليه) .

واتە : با یەکەم شتێك کە بانگەوازیان بۆ دەکەیت و فێریان دەکەی بریتی بێت لە : شایەتی دان بەوەی کە : هیچ پەرستراوێك نیە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خوا گیان (ﷲ) نەبێت .

وە لە ڕیوایەتەکەی پێشەوا بوخاریدا هاتووە : " فلْيَكُنْ أوَّلَ ما تدعوهم إليه : إلى أنْ يُوَحِّدُوا الله " (رواه البخاري) ،

واتە : با یەکەم شت کە بانگەوازیان بۆ دەکەیت بریتی بێت لە : بەتەنها پەرستنی خوای پەروەردگار بێت ، **بەواتایەکی تر : با یەکخوا پەرستی کردنی خوا لە پەرستندا** ئەنجام بدەن .

دووەم | یەکخواپەرستی لە پەروەردگارێتیدا (توحيد الربوبية) :

ئایا یەکخواپەرستی لە پەروەردگارێتیدا (توحيد الربوبية) چیە ؟

وەڵام : **یەکخواپەرستی لە پەروەردگارێتیدا (توحيد الربوبية)** بریتیە لە : بیروباوەڕ بوون بەوەی کە خوای پەروەردگار لە کردارەکانیدا وەکو دروستکردن و بەڕێوەبردنی دروستکراوەکانی و ڕۆزیدانیان و جگە لەمانەش تاك و تەنهایە و هیچ هاوەڵ و شەریکێکی نیە و پێویستی پێ نیە ... خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿ الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (سورة الفاتحة : ٢) .

واتە : سوپاس وستایش بۆ (ﷲ) کە پەروەردگاری هەموو جیهانە .

وە پێغەمبەر ئازیزمان ﷺ لە یەکێك لە زیکر و پاڕانەوەکانی فەرموویەتی : ((أنتَ رَبُّ السَّماواتِ والأرض)) (متفق عليه) ، واتە : خوایە تۆ پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەویت .

سێیەم یەکخوا پەرستی لە ناو و سیفتەکانیدا (توحيد الأسماء والصفات) :

ئایا یەکخوا پەرستی لە ناو و سیفتەکانیدا (توحيد الأسماء والصفات) چیە ؟

یەکتاکردنەوەی خوا لە ناو و سیفتەکانیدا (توحيد الأسماء والصفات) بریتیە لە : سەلماندنی هەموو ئەو ناو و سیفەتانەی کە خوای پەروەردگار لە قورئاندا وەسفی خۆی پێکردووە ، یان هەموو ئەو ناو و سیفەتانەی کە پێغەمبەرەکەی ﷺ وەسفی پێکردووە لە فەرمووده صەحیحەکانیدا ، وەکو خۆی ، بە بێ گۆڕین و شوبهاندنیان بە سیەفەتی دروستکراوەکانی و لەکارخستنیان ، وەکو ناوی (الرَّحْمَنِ) و (الرَّحِيمِ) کە لە قورئانی پیرۆزدا هاتوون ، و هەردووك ناوی خوای پەروەدگارن و سیفەتی ڕەحم و بەزەیی میهرەبانی و بەخشندەیی بۆ خوای پەروەدگار دەسەلمێنن ، خوای پەروەدگار فەرموویەتی : ﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾ .

واتە : بە ناوی خوای بەخشەندە و میهرەبان .

یان هەردوو ناو و سیفەتی : (السَّمِيعُ) واتە : بیسەر ، و (الْبَصِيرُ) واتە : بینەر ، هەروەکو خوای بڵند و پایەبەرز فەرموویەتی: ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (سورة الشورى : ١١) .

واتە : هیچ شتێك وەکو خوا نیە ، و خوای پەروەردگاریش بیسەر و بینەرە بۆ هەموو ورد و درشتێك .

وە پێغەمبەری نازدارمان ﷺ فەرموویەتی : ((ينـزل الله فـي كُلِّ ليلةٍ إلـى سماء الـدنيا ...)) (رواه مسلم) ، واتە : هەموو شەوێك خوای پەروەردگارمان دادەبەزێت بۆ ئاسمانی دونیا ، دابەزینێك کە لایەق بێت بە گەورەیی خواوە ، بێ گۆڕان و شوبهاندن ولێکچواندنی بە دروستکراوەکانی و بێ ئەوەش کە لە کاربخرێت .

کەواتە ڕۆڵەی گوێڕایەڵ و ژیرم : دەبێت هەموو ئەو ناو و سیفەتانەی کە لە قورئانی پیرۆز و سوننەتە شیرینەکانی پێغەمبەری خۆشەویستمان هاتبێت ، بیسەلمێنین بۆ خوای پەروەردگار و بڕوامان پێ هەبێت ، بە بێ گۆڕین و شوبهاندنیان بە سیەفەتی دروستکراوەکانی و لەکارخستنیان ، وە لە ژیانی خۆشماندا هەست بەو ناو و سیفەتانە بکەین ، لەوانەش :

١- (الله) ، واتە : پەرستراوی تاك و تەنها .
٢- (الرحمن) ، و (الرحيم) ، واتە : بە ڕەحم و میهرەبان .
٣- (الخالق) ، واتە : خوڵقێنەر و بەدیهێنەر .
٤- (الرازق) ، واتە : رزق و ڕۆزی دەر .
٥- (السميع) ، واتە : بیسەری هەموو ورد و درشتێك .
٦- (البصير) ، واتە : بینەری هەموو ورد و درشتێك .
٧- (الرقيب) ، واتە : بەئاگا و چاودێر لە هەموو کاتێکدا .

جا ڕۆڵەکەم دەبێت بەردەوام باوەڕت وابێت وەهەست بکەی بەوەی کە تنها (الله) یە پەرستراوی تۆ ، و هەر ئەویشە خوڵقێنەر (الخالق) ، و ڕزق و ڕۆزیدەر (الرازق) ی تۆ ، بشزانە کە بە بەزەیی و میهرەبان (الرحمن) ، و(الرحيم) بەرامبەر بە تۆ ، وبیسەر (السميع) ، وبینەر (البصير) ی هەموو گوفتار وکردارێکتە ، وبەئاگا وچاودێر (الرقيب) یشە بەسەرتەوە ، بۆیە دەبێت ئاگاداری کردار و ڕەفتارەکانمان بین ، بەو جۆرە بێت کە خوا گیان بۆی داناوین ، و پێغەمبەری ئازیزمان بۆی ڕوون کردووینەتەوە .

سوودەکانی یەکخواپەرستی چین ؟

ڕۆڵەکانم : لە کۆتایی باسی یەکخوا پەرستیدا دەبێت سوودەکانی یەکخوا پەرستی بزانن چیە ، ئێستاش با بزانین سودەکانی یەکخوا پەرستی چین ؟

ئایا یەکخوا پەرستی (التوحید) سوودی چیە ؟

وەلام : ڕۆڵەکەم یەکخواپەرستی (**التوحيد**) سوودی زۆری هەیە کە ئەمانەی خوارەوە بریتن لە هەندێك لەو سوودانەی کەسی یەکخواپەرست هیدایەت دراوە لە دونیادا و شوێنکەوتەی ڕێگای ڕاستی ئیسلامە ، و یەکخواپەرستیەکەشی سڕینەرەوە و کەفارەتی تاوانەکانی دەبێت ، و لە دواڕۆژیشدا پارێزراو دەبێت لە سزای خوا ، خوای بڵند و پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿ الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴾ (سورة الأنعام : ٨٢) .

واتە : ئەوانەی کە ئیمان و باوەڕیان هێناوە و شیرك و هاوەڵبڕیاردانیان لە گەڵدا تێکەڵ نەکردووە ، ئەوانە ئاسوودەییان بۆ هەیە و هیدایەتدراویشن .

وە پێغەمبەر خۆشەویستمان ﷺ فەرموویەتی : ((حَقُّ العباد على الله : أنْ لا يُعَذِّبَ مَنْ لا يُشرِكُ بِهِ شيئاً)) (متفق عليه) .

واتە : مافی ئەو بەندانەی کە شەریك و هاوەڵ بۆ خوا بڕیار نادەن ئەوەیە کە خوای پەروەردگار سزایان نەدات ، کەواتە دەیانخاتە بەهەشتەوە .

ناسینی پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ

ڕۆڵەی شیرینم : خوای پەروەردگار (**محمد**) ﷺ ی وەك پێغەمبەرێك بۆ ڕەوانە کردووین ، بۆ ئەوەی ڕزگاریکارمان بێت لە تاریکی شیرك و هاوەڵبڕیاردان بۆ ڕووناکی یەکخوا پەرستی ، وە بۆ ئەوەی ببێت بە سەرمەشقێك چاوی لێبکەین لە هەموو کردار و گوفتارێکیدا ، بۆیە پێویستە کورتەیەك لە ژیان و شێوە و ئاکار و پەرستنەکانی ئەو پێغەمبەرە ئازیزە ﷺ بخەینە ڕوو ، بۆ ئەوەی لێی بەئاگا بین و بیزانین ، و کردەوەی پێبکەین ، ئەوەش بەم شێوەیەی خوارەوە :

ناو و نازناوی پێغەمبەری میهرەبانی ﷺ

ناوی موحەممەدی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عەبدولموتەڵیبی کوڕی هاشمی کوڕی عەبدولمەنافی کوڕی قوصەی کوڕی کیلابی کوڕی موڕڕەی کوڕی کەعبی کوڕی لوئەی کوڕی غالیبی کوڕی فیهری کوڕی عەبدمالیکی کوڕی (نضر)ی کوڕی کەنانەی کوڕی خوزەیمەی کوڕی مودریکەی کوڕی ئیلیاسی کوڕی (مضر)ی کوڕی نزاری کوڕی مەعدی کوڕی عەدنانە [1] و نازناوی باوکی قاسم (أبو القاسم) بووە .

---

[1] تا ئێرەی ئەم نەسەبە هەموو زانایان کۆکن ، وە یەك دەنگیشن لەوەی کە عەدنان لە کوڕەکانی پێغەمبەر ئیسماعیلە ـ علیه السلام ـ . (بڕوانە : صحيح السيرة النبوية : للعلامة الألباني : ص١٠) .

www.ba8.org

ناوەکانی تری پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ

جوبەیری کوڕی موتعیم دەڵێ : پێغەمبەری خوا ﷺ ، فەرمووی : " إن لي أسماء ، أنا محمد ، وأنا أحمد ، وأنا الماحي الذي يمحو الله بي الكفر ، وأنا الحاشر الذي يحشر الناس على قدميَّ ، وأنا العاقب الذي ليس بعده أحد " (متفق عليه) ، واتە : من چەند ناوێکم هەیە ، من موحەممەدم (خاوەن ڕەوشت و ڕەفتاری بەرزو شیرین و جوان) ، من ئەحمەدم (هەمان واتای موحەممەدە) ، من (الماحي : لابەر) م کە خوای گەورە بە هۆی منەوە کوفر لادەبات ، وە (حاشر : کۆکەرەوە) م کە خەڵك لە دوای منەوە حەشر دەکرێن ، و من (عاقب : کۆتا) م کە هیچ پێغەمبەرێکم بە دواوە نایەت و کۆتا پێغەمبەرم .

هەروەها لە ئەبو موسای ئەشعەریەوە ڕەزای خوای لێبێ ئەڵێ : " كان رسول الله ﷺ يسمي لنا نفسه أسماء فقال : " أنا محمد ، وأحمد ، والمقفي ، والحاشر ، ونبي التوبة ، ونبي الرحمة " (مسلم) ، واتە : پێغەمبەری خوا ﷺ چەند ناوێکی خۆی بۆو دەوتین و دەیفەرموو : من موحەممەدم ، من ئەحمەدم ، من (الْمُقَفَّى) م ، واتە : شوێنەکەوتەی پێغەمبەران ، و من (حاشرم) ، و من (نبي التوبة) م ، واتە : پێغەمبەری توبە و لێ خۆش بوونە ، ومن (نبي الرحمة) م ، واتە : پێغەمبەری میهرەبانی و ڕەحمەتە " .

لە دایکبوونی پێغەمبەری نازدار ﷺ

لە ڕۆژی دووشەمەی مانگی ڕەبیعولئەوەل (رواه مسلم) لە ساڵی فیلدا لە دایك بووە ، تەنانەت هەندێك لە زانایان کۆڕایان لەسەر هێناوەتەوە (صحيح السيرة النبوية : ص ١٣) .

زانایانی موسڵمان ئەڵێن : کاتێك کە ئامینەی دایکی پێغەمبەرمان ﷺ سکی پڕ بوو ، ووتویەتی : هیچ هەستم بە قورسی سکەکەم نەدەکرد (السيرة النبوية لابن هشام : ص ١٦٦) ، وە هەروەها کاتێکیش لە دایکبوو ڕووناکیەکی داوەتەوە کۆشکەکانی شامی ڕۆشن کردەوە (الصحيحة للألباني ، برقم : ١٥٤٦) .

پێش لە دایك بوونی پێغەمبەری نازدار باوکی کۆچی دوایی دەکات و باپیری ناوی دەنێت (محمد) .

شیر خواردنی پێغەمبەری ئازیز ﷺ

چەند ڕۆژێك سوەیبەی خزمەتکاری ئەبو لەهەب شیری پێدا [٢] ، پاشان بردی بۆ لای بەنی سەعد بۆ شیر پێدانی و گەورە بوونی لە ژینگەی پاکی لادێدا ، ئەوەبو حەلیمەی کچی زوئەیب (حليمة السعدية) گرتیە خۆی ، ونزیکەی چوار ساڵ لەوێدا مایەوە ، پاشان لە تەمەنی شەش ساڵیدا بوو لە ناوچەی (أبواء) ئامینەی دایکشیی لە ڕێگەی مەککە کۆچی دوایی کرد .

پاش وەفاتکردنی دایکی ئوم ئەیمەن شیری پێدا ، وعەبدولموتەلیبی باپیری ئەرکی بەخێوکردنی گرتە ئەستۆ ، بەڵام کە گەیشتە تەمەنی هەشت ساڵی باپیریشی وەفاتی کرد ، بە وەسیەتی باپیری ئەبو تالبی مامی ئەرکی بەخێوکردنی گرتە ئەستۆ ، ئەوەبوو زۆر بە جوانی بەخێوی کرد ، سەری خست ، پشتی گرت ، پاراستی هەتا ئەو ڕۆژەی وەفاتی کرد . ئەگەر چی هەر بەردەوام بوو لەسەر دینی باو باپیری خۆیی و هەر موسڵمان نەبوو ، بەڵام بەهۆی ئەم بەرگریەی لە پێغەمبەری خوا ﷺ خوای گەورە سزای دۆزەخی لەسەر کەم کردەوە ، هەروەکو لە فەرموودەی صەحیح دا هاتووە .

---

[٢] شیرپێدانی سوەیبە لە بوخاری موسلیمدا هاتووە ، بێ ئاماژەکردن بۆ ئەوەی کە چەند ڕۆژێك بووە ، ئەوەش لەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تێیدا فەرموویەتی : " أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثُوَيْبَةُ " ، بەڵام دیاریکردنی ڕۆژەکان پێشەوا (ابن القيم) لە (زاد المعاد) دا ئاماژەی پێداوە : (٨١/١) .

www.ba8.org

نازناوی پێغەمبەری ڕاستگۆ
و دەست پاك ﷺ لە ناو خەڵكدا

خوای بەرز و پیرۆز هەرچی کرداری جوان بوو لەو پێغەمبەرەدا کۆیکردبووەوە ﷺ ، تەنانەت لە نێو قەومەکەی خۆیشی بە (ڕاستگۆی دەست پاك : الصادق الأمين) ناسرابوو ، هەڵبەت ئەمەش بەهۆی ئەو دەروون پاکی و ڕاستگۆیی و ڕەوشت جوانیەوە کە قەومەکەی لێیان بەدی دەکرد . تەنانەت کاتێك قوڕەیش ویستیان کەعبە بنیات بنێنەوە و گەیشتنە دانانی (بەردە ڕەشەکە) (الحجر الأسـود) ، جیاوازی کەوتە نێوانیانەوە لەوەی کێ بەردە ڕەشەکە دابنێت ، هەتا ڕێکەوتن لەسەر یەکەمین کەسێك کە دێتە ژوورەوە بۆ لایان ، ئەوەبوو بە ویستی پەروەردگار پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو پیاوەبوو ، ئەوانیش ووتیان : دەست پاکەکە هات ، ئەوەبوو ڕازی بوون بەوەی کە ئەم ئەو پیاوە بێت . خۆشەویست ﷺ ڕۆیشت پارچەیەکی هێنا و بەردەکەی خستە ناوەڕاستی پارچەکەوە و بە هەموو سەرۆك هۆزەکانی ووت کەوا هەر یەکەو لایەکی ئەو پارچەیە بگرن ، پاشان بە دەستی موبارەکی خۆی بەردەکەی هەڵگرت و لەشوێنی خۆی دانا ، ئەمەش لە تەمەنی سی و پێنج ساڵیدا بوو (رواه الطبراني في (المعجم الأوسط ، برقم : ٢٤٤٢) ، والهيثمي في (مجمع الزوائد ومنبع الفوائد : برقم : ١٣٨٧٩ ، و ١٣٨٨٠) ، كلاهما عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه) .

ژنهێنانی پێغەمبەر ﷺ

پێغەمبەری خوا ﷺ لەتەمەنی بیست و پێنج ساڵیدا خەدیجەی هێنا ، جارێك بۆ بازرگانی لەگەڵ " مەیسەرەی " خزمەتکاری خەدیجە ڕۆیشتن بۆ شام ، لەو سەفەرەدا مەیسەرە زۆر موعجیبی ڕەوشتە جوانەکانی پێغەمبەر ﷺ بوو ، بینی چەن مەردێکی لێهاتووە ، چەند راستگۆ و دەست پاکە . بۆیە کە ڕۆیشتەوە بۆ خەدیجەی گێڕایەوە ، ئەویش ئەوەی دەربڕی کە پێیخۆشە ببێت بەهاوسەری ئەو پیاوە دەست پاکە ، بەم جۆرە پێغەمبەر ﷺ خەدیجەی مارەکرد . پاشان خەدیجەش وەفاتی کرد . ئەمەش سێ ساڵ پێش هیجرەت بوو . ، جا لەبەر خۆشەویستی پێغەمبەر ﷺ بۆخەدیجە هەتا ئەو لە دونیادا بوو ژنی تری نەهێنایە سەری ، ئیتر دوای وەفاتکردنی ، سەودەی کچی زەمعەی هێنا ، پاشان دایکی بڕواداران عائیشەی کچی ئەبوبەکری هێنا (خوا لە خۆی و باوکی ڕازی بێت) . لە هەموو خێزانەکانی تەنها عائیشە کچ بوو . ، ئەوەکانی تر هەموویان بێوە ژن بوون ، پاشان حەفصەی کچی عومەری هێنا (خوا لە خۆی و باوکی ڕازی بێت) ، پاشان زەینەبی کچی خوزەیمەی کوڕی حارسی هێنا . خوای لێ ڕازی بێت . ، وە ئوم سەلەمەشی هێنا کە ناوەکەی (هیندی کچی ئومەیەیە) . خوای لێ ڕازی بێت . ، وە زەینەبی کچی جەحشیشی هێنا . خوای لێ ڕازی بێت . ، پاشان جوەیریەی کچی حارسی هێنا . خوای لێ ڕازی بێت . ، پاشان ئوم حەبیبەی هێنا کە ناوی (ڕەملە) یە ، وە ووتوشیانە : (هیندی کچی ئەبو سوفیان) ە ، وە دوای فەتحی خەیبەر صەفیەی کچی حویی کوڕی ئەحتەبی هێنا . خوای لێ ڕازی بێت . ، پاشان مەیمونەی کچی حارسی هێنا . خوای لێ ڕازی بێت . ، میمونەش دواهەمین خێزانی پێغەمبەری خوایە ﷺ .

کـــوڕەکانی پێغەمبەر ﷺ : هـــەموو منداڵەکانی پێغەمبەر ﷺ لــە خەدیجە بوون ، جگە لە ئیبراهیم کە لە (ماریە)ی قیبتی بوو ، ئەویش مقۆقس بە دیاری بۆی نارد .

کوڕەکانی بریتین لە : قاسم ، کونیەکەشی هەر بەم ناوەوە بوو ، چەند ڕۆژێکی کەم ژیا و پاشان مرد ، هەروەها تاهیر و تەییب (الطاهر و الطيب) .

هەندێك ئەڵێن : عەبدوڵلای بووە و تاهیر و تەییب نازناوی عەبدوڵلا بووە ، هەروەها ئیبراهیم ، ئەمیش لە مەدینە لە دایك بوو و دوو ساڵ کەم سێ مانگ ژیا پاشان کۆچی دوایی کرد .

کچەکانی پێغەمبەر ﷺ :

یەکەمیان : زەینەب ، کە کچە گەورەی پێغەمبەرە ﷺ ، خێزانی ئەبولعاصی کوڕی ڕەبیعی پورزای خۆی بوو .

دووەمیان : ڕوقەیەیە کە خێزانی عوسمانی کوڕی عەففان بوو ڕەزای خوای لێبێت.

سێیەمیان : فاتیمەی خێزانی عەلی کوڕی ئەبو تالب کە باوکی حەسەن وحوسەینی گەورەی گەنجانی بەهەشتە .

چوارەمیان : ئوم کەلسومە کە دوای ڕوقەیەی خوشکی ئەم بوو بە خێزانی عوسمانی کوڕی عەففان .

ئیمامی نەوەوی ڕەحمەتی خوای لێبێ دەڵێت : ((فالبنات أربع بلا خلاف، والبنون ثلاثة على الصحيح)) (تهذيب الأسماء واللغات ، للنووي) ، واتە : کچەکانی پێغەمبەر ﷺ چوار بوون بە بێ جیاوازی لە نێوان زانایان ، کوڕەکانیشی لەسەر ڕای پەسەند : سیانن .

بوونی ئازیزمان بە پێغەمبەر ﷺ

لە دووشەممەی (١٧)ی ڕەمەزاندا ، لە تەمەنی چل ساڵیدا ، وەحی لە ئاسمانەوە بۆ هاتە خوارەوە لە ئەشکەوتی " حيرا ء" لە شاخی " ثور " ، جا پێغەمبەری خوا ﷺ هەر کاتێك وەحی بۆ داببەزیایە ، زۆر قورس دەبوو لەسەری و دەم و چاوی دەگۆڕا و ناوچاوانی عەرەقی دەکرد .

کاتێك جوبرەئیل دابەزی پێی فەرموو : بخوێنە " إقرأ " ، ئەویش فەرمووی : خوێندەواریم نیە ، جوبرەئیل . عليه السلام . بە توندی پێغەمبەری خوای ﷺ گوشا هەتا ماند و نارەحەتی کرد ، پاشان پێی فەرموو : بخوێنە ، ئەویش فەرمووی : خوێندەواریم نیە ، پاشان جوبرەئیل . عليه السلام . فەرمووی : ﴿ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴾ (العلق : ١ ــ ٥)

واتە : (ئەی موحەممەد) بخوێنە بە ناوی پەروەردگارت کە هەموو شتێکی دروست کردووە ، مرۆڤی دروستکردووە لە (علــــق) کە خوێنێکی بەستوو و هەڵواسراوە بەناو منداڵدانی ئافرەتەوە ، بخوێنە پەروەردگاری تۆ لە هەموو کەس بەخشندە ترە ، ئەو پەروەردگارەی کە بەهۆی قەڵەمەوە مرۆڤی فێری نووسین کردووە ، مرۆڤی شارەزا کردووە بەو شتانەی کە نەیدەزانی .

ئیتر خۆشەویستی خوا ﷺ گەڕایەوە ماڵەوە لای خەدیجە . خوای لێ ڕازی بێت . ، هەموو گیانی دەلەرزا ، پاشان بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕایەوە ، خەدیجەش . خوای لێ ڕازی بێت . پێی فەرموو : نەخێر بەخوا ، خوا هەگیز سەرشۆڕت ناکات ، تۆ کەسێکی پاکی سیلەی ڕەحم دەگەیەنی و قسەی ڕاست دەکەیت و یارمەتی لێقەوماو و هەژاران دەدەیت ، ڕێز لە میوان دەگریت .

دوای ئەوە ، ماوەیەك وەحی لە ئاسمانەوە پچڕا پێغەمبەری خوا ﷺ زۆر غەمبار و دڵتەنگ بوو کە هیچی نەدەبینی و هیچی بۆ نەدەهاتە خوارەوە ، شەیدا وموشتاقی وەحی بوو ، ئەوەبو جوبرەئیل لەسەر کورسیەك لە نێوان ئاسمان و زەوی دا خۆی پیشانی پێغەمبەری خوا ﷺ دا . چەسپاوی کرد و دڵی دایەوە و مژدەی پێدا کە ئەو پێغەمبەری خوایە ﷺ و خودا هەڵی بژاردوە بۆ گەیاندنی پەیامەکەی ، پێغەمبەری خواش ﷺ کە ئەوەی بینی ترسا و گەڕایەوە بۆلای خەدیجە . خوای لێ ڕازی بێت . و فەرمووی : داماپۆشن ، بمپێچنەوە ، ئەوەبوو خوای گەورە ئەم ئایەتانەی دابەزاندە خوارەوە ﴿ أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴾ (المدثر : ١ ــ ٤) ، واتە : ئەی ئەو کەسەی خۆی پێچاوەتەوە ، هەستە خەڵکی بێدار کەرەوە ، پەروەردگارت بەگەورە ڕابگرە ، جل وبەرگەکانت پاك بکەوە .

خوای پەروەردگار لەم ئایەتانەدا فەرمانی پێ دەکات کەوا ئوممەتەکەی خۆی بێدار کاتەوە و بیانترسێنی وبانگیان بکات بۆ لای (الله) ، ئەویش پشت بەخوا پێی هەستا و قۆڵی لێ هەڵماڵی و ناوقەی بۆ توند کرد ،

هەستا بە گەیاندنی بە باشترین شێوە ، بانگی ڕەش و سپی ، پیر و گەنج ، منداڵ و گەورە ، ژن و پیاو ، بەندە و ئازادی کرد ، ئەوەبوو سوپاس بۆ خوا لەنێوان هۆز و خێڵەکاندا خەڵکانێك ئیمانیان پێ هێنا و هاتنە نێو ئیسلامەوە .

بەڵام هاوەڵبڕیاردەرانی مەککە دەستیان کرد بە دژایەتیکردنی و ئازاردانی و سزادانی خۆیی و ئەوانەشی ئیمانیان دەهێنا ، بەڵام خوای پەروەردگار پێغەمبەرەکەی ﷺ پاراست لە هەندێك لەو ئەشکەنجانە ، بەهۆی ئەبو تالبەوە . چونکە ئەبو تالب مامی پێغەمبەر بوو ﷺ ، ویەکێکە لە ناودارەکانی قوڕەیش و زۆر بە گوێیان دەکرو گوێیان لێ دەگرت . ، بۆیە لەبەر ئەبو تالب نەیاندەوێرا هیچ بە پێغەمبەری خوا ﷺ بکەن ، چونکە دەیانزانی ئەبو تالب چەند پێغەمبەری خوای ﷺ خۆش دەوێ .

ئیبن ئەلجەوزی دەڵێت : ((وبقي ثلاث سنين يستتر بـالنبوة ثم نـــزل عليه ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ فأعلن الـدعاء)) (التبصرة لابن الجوزي : ١ / ٣٤٤) ، واتە : بۆ ماوەی سێ ساڵ پێغەمبەری خوا ﷺ پێغەمبەرایەتی خۆی بە نهێنی هێشتەوە و بانگەوازی دەکردن هەتا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە ، ﴿فَــاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ (الحجر : ٩٤) ، واتە : جا هەر فەرمانێك پێدەدرێ بە ئاشکرا ڕای بگەیەنە . ئەوە بوو بانگەوازی ئاشکرا کرد .

وە کـاتێکیش ئـەم ئـایەتە هاتە خوارەوە : ﴿ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ (الـشعراء : ٢١٤) ، پێغەمبـەری خوا ﷺ سـەرکەوتە سـەرکێوی صـەفا و هـاواریکرد ، هـۆ قەومینـە ، هـۆ خەڵکینـە ، ئـەوانیش ووتیان : ئـەو هـاوار هـاوارە کێیە ؟ ووتیان موحەممـەدە ﷺ ! ئەوەندەی پێ نەچوو خەڵك لـەدەوری کۆبونـەوە ، ئـەویش پێیـانی فەرموو : ئەگەر پێتان بڵێم سوپایەك لەو دیوی ئەو شاخەوەیە و بەرەو ئێرە دێت ، بڕوام پی ئەکەن ؟ ئەوانیش ووتیان : ئێمە درۆمان لێت نەبیستووە ، ئەویش فـەرمووی : ئـەی خەڵکینـە بەڕاستی من پێغەمبـەر و نێردراوی خوام و ترسێنەرم بۆ ئێوەی گرۆی ئادەمیزاد ، وسزایەکی توند بۆ سەرپێچی کــەرانم ئــامادەکراوە ، لــەو کــاتەدا ئـەبولەهەب ووتی : ((تَبًّا لَكَ)) واتە : لەناوبچیت ، ئا لەبەر ئەمە ئێمەت کۆکردەوە ؟ پاشان لێیداو ڕۆیی ، خـــوای گــەورەش ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە : ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ، مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ، سَيَصْلَى نَـارًا ذَاتَ لَهَبٍ ، وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ، فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ﴾ (المسد : ١ : ٥) (متفق عليه) .

واتە : لە ناو بچێت هەردوو دەستی ئەبولەهەب و لە ناو چوو ، داراییەکەیی و ئەوەی کە کردی (لە دژی پێغەمبەر ﷺ) سوودی پێ نەگەیاند ، بێگومان لەمەولا . واتە : لە ڕۆژی دواییدا . دەچێتە ناو ئاگری بڵێسەدار ، لەگەڵ ژنەکەیدا کە هەڵگری دار و چاوگە ، هەمیشە گوریسێکی بادرا و چنراو (لە پەلی خورمای ئاگرین) وا لە گەردنیا .

ئارامگرتنی پێغەمبەر ﷺ لەسەر ئازارەکان

لەڕاستیدا پێغەمبـەری خـوا ﷺ لەلایـەن قەومەکەیـەوە ، ڕووبـەڕووی ئـازار وئەشـکەنجە وناڕەحـەتی زۆر دەبوویـەوە ، بـەڵام هـەر ئـارامی دەگـرت و چاوەڕوانی پاداشـتی خـوای دەکـرد ، ئەشـکەنجەدان دریـژەی کێشا وسەختگیر بوو ، تا کار گەیشتە ئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانیدا بە هاوەڵانی کە کۆچ بکەن بۆ حەبەشە و لەدەست ئـەم زوڵـم و زۆرە ڕزگاریـان ببـێ ، ئـەوەبوو زۆربـەی ئەوانـەی کـە موسـڵمان بـوو بـوون بـەرەو حەبەشە کەوتنە ڕێ .

ئیبن ئیسحاق ئەڵێ : هەرکە ئەبو تالب وەفاتی کرد ، دەست بەجێ قوڕەیش دەستیانکرد بە ئازاردانی پێغەمبەر ﷺ ، بەشێوازێك کە ژیانیان لێ تاڵکرد و بێ زاریان کرد .

ئەبو نوعەیم لە ئەبی هورەیرەوە خوای لێ ڕازی بێ ڕیوایەت دەکات ، دەڵێ : هەرکە ئەبوتالب وەفاتی کرد کافرەکان تەنگیان بە پێغەمبەری خوا ﷺ هەڵچنی تا وای لێهات فەرمووی : ئەی مامە چەند زوو هەستم بە نەبونت کرد .

هەروەها لە (الصحيحين) دا هاتووە ئەڵێ : ڕۆژێك پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی دەكرد . وە هەندێك ناوسكە ووشتر لەو دەورە تووڕ درابوو . كە عوقبەی كوڕی ئەبی موعیت بینی پێغەمبەری خوا ﷺ نویژ دەكات ، ئەو پیسیەی هەڵگرت خستیە سەر پشتی موبارەكی پێغەمبەر ﷺ ، ئەویش هەر لە سوژدەدابوو سەری بەرز نەكردەوە و پیسیەكەش هەر لەسەر پشتی بوو ، هەتاوەكو فاتیمەی كچی خوای لێ ڕازی بێ هات و لەسەر پشتی لادا ، ئەوەبوو پێغەمبەر ﷺ لەوكاتەدا فەرمووی : " ئەی پەروەردگارا ئەم كۆمەڵەی نێو قوڕەیش لە ناو دەی ... هەر لە (صحيح البخاري) دا هاتووە : كەوا ڕۆژێك عوقبەی كوڕی ئەبی موعیت شانی ڕەسولی خوای ﷺ گرت و كراسەكەی پێچایە ملیەوە و زۆر توند جەڕاندی ، هەتا خەریك بوو بخنكێت ، ئەوەبوو ئەبوبەكر گەیشت و پاڵێكی نا بە عوقبەوە و ووتی : ﴿ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ ﴾ (الغافر : ٢٨) ، پیاوێك دەكوژن تەنها لەبەر خاتری ئەوەی ئەڵێت پەروەردگارم (اللّٰهُ) یە .

بەزەیی و ڕەحمەتی پێغەمبەر ﷺ بە ئومەتەكەی

دوای ئەوەی ئەبوتالبی مامی و خەدیجەی خێزانی وەفاتیان كرد قوڕەیش دەستیان كرد بە ئازاردانی خۆشەویست و تەواو ناڕەحەتیان كرد ، ئەوەبوو ڕۆیشت بۆ تائیف بە مەبەستی بانگكردنی خێڵەكانی ئەو ناوچەیە بۆ ئیسلام ، ئەوەبوو وەڵامیان نەدایەوە ، تەنانەت دەستیانكرد بەگاڵتەپێكردن و ڕابواردن و ئازاردانی ، تەنانەت بەردیشیان تێگرت ، هەتا ئەوەبوو خوێن لە پشتی موبارەكی هاتە خوارەوە ، ئا بەو شێوەیە و دوای ئەو هەموو ئەشكەنجەیە ، بە دڵی شكاوەوە بە كوڵێ خەم و خەفەتەوە بەو پەڕی دڵسۆزیەوە ، بەرەو مەككە گەڕایەوە ، پێغەمبەری نازدار ﷺ ، خۆی دەفەرموێت : لە تائیف دەرچوم و بەڵام زۆر غەمبار و بێ تاقەت بووم هۆشم لای خۆم نەمابوو ، هەر كە بە ئاگا هاتم و بینیم وام لە ناوچەی (قرن الثعالب) كە سەرم بەرزكردەوە بینیم وا پەڵە هەورێك خۆی كردوەتە سێبەر بۆ من ، تەماشام كرد بینیم جوبرەئیلی تێدایە ، بانگی لێكردم و فەرمووی : بەڕاستی خوای پەروەردگار بیسەری قسەی قەومەكەت و كرداری قەومەكەت بوو كە چیان پێوتی و چیان پێكردی ، وا مەلائیكەتی شاخەكانی بۆ ڕەوانە كردووی ، جا بەوەی پێت خۆشە فەرمانیان پێبكە ، دوای ئەوە مەلائیكەتی شاخەكان بانگی لێكردم و فەرمووی : خوای گەورە منی بۆ لای تۆ ڕەوانە كردوە بۆ ئەوەی بەوەی پێت خۆشە فەرمانم پێ بدەی ، ئەگەر ئەتەوێت ئەم دوو كێوەت لە بۆ دەدەم لەیەك . تائیف لە نێوان دوو كێودایە . تەنها ئەمر بفەرمە ، بەڵام ئەو خۆشەوستە ، ئەو دڵسۆزە ، ئەو بەسۆزە سەلات و سەلامی خوای لەسەربێ فەرمووی : " بل أرجو أن يخرج الله من أصلابهم من يعبد الله وحده لا يشرك به شيئاً " (متفق عليه) ، واتە : نەخێر ، بەڵكو ئومێدەوارم لەوەچەی ئەمانەدا خوای گەورە خەڵكانێك بێنێ كە تەنها ئەو بپەرستن و هاوبەشی بۆ قەرار نەدەن .

تەنانەت پێغەمبەری خوا ﷺ لە هەموو مەوسمێكدا كە هۆز و تیرەكان ئەهاتن بۆ مەككە دەڕۆشت بۆ لایان و دەیفەرموو: " مَنْ يُئْوِينِي مَنْ يَنْصُرُنِي حَتَّى أُبَلِّغَ رِسَالَاتِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ وَلَهُ الْجَنَّةُ " (السلسلة الصحيحة للألباني ، برقم : ٦٣) ، واتە : كێ جێگام دەكاتەوە ؟ كێ سەرم دەخا ؟ بۆ ئەوەی پەیامی پەروەردگارم . عَزَّ وَجَلَّ . بگەیەنم و بەهەشت بۆ ئەو بێت .

پاشان لە عەقەبەدا ، و لە مەوسمی حەجدا چاوی كەوت بە شەش نەفەر لە خەڵكی مەدینە و بانگی كردن لە بۆ ئیسلام و ئەوانیش بە بانگەوازەكەی ڕازی بوون و بوون بە موسڵمان ، پاشان گەڕانەوە شارەكەی خۆیان وبانگەوازەكەیان گەیاند بە هەموو خەڵكی ناوچەكە ، ئەوەبوو بە فەزڵی خوا ئیسلام لە هەموو مەدینەدا بڵاوبوویەوە ، پاشان پەیمانی عەقەبەی یەكەم و دووەمی لەگەڵ بەستن ، ئەمانەش بە نهێنی ڕوویدا ، دوای ئەمانە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانیدا بە كۆچككردن بۆ مەدینە ، ئیتر دوای ئەوە هاوەڵان بەرە بەرە دەستیان كر دبە كۆچكردن .

کۆچکردن پێغەمبەر ﷺ بۆ مەدینە

دوای کۆچکردنی هاوەڵان بۆ مەدینە ، پێغەمبەری خوا ﷺ خۆیی و ئەبو بەکریش بەرە و مەدینە کەوتنەڕێ ، سەرەتا لە ئەشکەوتی (ثور) دا سێ ڕۆژ مانەوە و پاشان ڕۆیشتن بۆ مەدینە ، ئەوەبوو خەڵکەکە زۆر بە خۆشحاڵیەوە بە پیریان هاتن و بەگەرمی خێرهاتن کران ، دوای ئەوە مزگەوتەکەیی و ماڵەکەی دروستکرد ، و برایەتی لە نێوان کۆچەران و پشتیوانان هێنایە کایەوە .

ڕوخسار و شێوازی پێغەمبەری ڕەوشت بەرزی ﷺ

پێغەمبەری خوا ﷺ باڵای مام ناوەند بووە ، نە کورتە باڵا بووە نە درێژ . دەم و چاوی گەش بووە . سوور و سپی بووە . ، ڕەشی چاوەکانی توخ بووە ، سنگ و سکی توکنێکی وا نەبووە کە توک دایپۆشێت ، مووی هەبووە لە ناوەڕاستی سنگەوە بۆ سەر سکی .

ڕەوشتی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ

پێغەمبەری خوا ﷺ جوانترین خوو ڕەوشتی هەبووە ، ڕاستگۆترین کەس بووە ، زۆر نەرم ونیان بووە ، زۆر بە ڕێزەوە تێکەڵی خەڵکی کردووە و هەڵسوکەوتی لەگەڵدا کردوون ، خوای پەروەردگار لە بارەیەوە دەفەرموێت : ﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ (سورة القلم : ٤) ، واتە : بەڕاستی تۆ لەسەر ڕەوشت و ئاکارێکی ئێجگار بەرز و گەورەیت .

وە زیرەکترین و جوامێرترین مەرد بووە ، وخاکیتیرین کەس بووە ، وبەشەرم وحەیاترین کەس بووە بە شەرمتر لە کچی عازەب لە شوێنی مانەوەیدا ، دیاری وەردەگرت و پاداشتیشی لەسەر دەدایەوە ، وصەدەقەی وەرنەدەگرت و نەیدەخوارد ، هەرگیز لەبەر نەفسی خۆی تورە نەدەبوو ، ئەگەریش تورە ببوایە لەبەر خوا تورە دەبوو ، هەرچ خواردنێك ئامادە بوایە دەیخوارد و فیزی نەدەکرد ، ئەگەریش حەزی لێ نەکردایە وەلای دەنا و هیچی نەدەووت ، هەرچیش ئامادەبووایە و هەیانبایە هەڵی نەدەگرت ، ئەگەریش هیچیان نەبوایە بۆ خواردن نە دەگەڕا و سەبری دەگرت ، و بەڕاکێشانەوە نانی دەخوارد ، مانگێك ودووان وسیان تێدەپەڕی ئاگرێك لە ماڵەکەیدا نەدەکرایەوە . هەروەها لە ڕەوشتە هەرە بەرزەکانی . ئەگەر چی ڕەوشتەکانی هەمووی بەرزن . دانیشتنی بوو لەگەڵ هەژار و نەدار و لێقەوما وداماواندا ، وسەردانی نەخۆشی دەکرد و شوێنی جەنازە دەکەوت .

هەروەها گاڵتە و یاریشی دەکرد ، بەڵام لە ڕاست زیاتری نەدەوت ، وپێ دەکەنی بەڵام قاقای نەدەکرد ، ولە خزمەتی ماڵ و منالّ و خێزانەکەی خۆیدا بوو ، هەروەك خۆی دەفەرموێت : " خيركم خيركم لأهله ، وأنا خيركم لأهلي" (الصحيحة للألباني ، برقم : ٢٨٥) ، واتە : باشترینتان ئەوەیە کە لەگەڵ خێزان و ماڵ و منداڵی خۆیدا باشترین بێت ، وە من باشترینتانم لەگەڵ خێزان و ماڵ ومنداڵی خۆمدا .

ئەنەس ڕەزای خوای لێ بێت دەڵێ : " خدمت رسول الله ﷺ عشر سنين فما قال لشيء فعلته : لم فعلته ، ولا لشيء لم أفعله ، ألا فعلت كذا ! " (صحيحه الألباني في : الإحتجاج بالقدر ، لشيخ الإسلام ابن تيمية ، ص ٤٣) ، واتە : دە ساڵ خزمەتی پێغەمبەری خوام کرد ﷺ ، هەرگیزاو هەرگیز ڕۆژێك لە ڕۆژان لەسەر شتێك کە کردبێتم پێی نەووتم : بۆ وات کرد ؟! وە لەسەر شتێك کە نەمکردبێت : بۆ وات نەکرد .. !!

هەمیشە نەرم ونیان بوو لەگەڵ خەڵکی ، وموعجیزەی پیشان دەدان ، خوای گەورە مانگی بۆ دووکەرت کرد (رواه البخاري ومسلم) ، وئاو لە بەینی پەنجە موبارەکەکانیەوە هەڵقوڵا (رواه البخاري) ، ودار خورما لە بۆ شەوقی ئەو

نازدارە دەستی کرد بە نوزە نوز (رواه البخاري) ، وە ووشتر سکاڵای بۆی هێنا ، وباسی هەر شتێکی نادیاری بکردایە ، بەو شێوەیەی ئەو باسی دەکرد پێشدەهات .

جا توخوا دارخورمایەك دەگری ، کە دەبینیّ خۆشەیست لێی دوور دەکەوێتەوە . ڕووەکەکانیش موشتاقی وین ، تەنانەت شاخەکانیش ، هەروەك پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت : " أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ " (رواه البخاري ومسلم) ، واتە : ئوحود شاخێکە ئەو خۆشی دەوێین و ئێمەش خۆشمان دەوێ . دەی ئەی ئێمە بۆ نەگرین و موشتاقی بینینی ئەو پێغەمبەرە خۆشەویستە نەبین ﷺ . بە ڕۆح ودایك وبابمەوە بە فیدای بم . خوایە لە بۆ خاتری ناوە جوانەکانت ، داوات لیّ دەکەین بەو ناوەی کە ئەگەر داوات لیّ بکریّ پێی وەڵام دەدەیتەوە و ڕەت ناکەیتەوە پێغەمبەر ﷺ بکەرە شەفاعەتکار بۆمان ، پەروەردگارا لە ئاو خواردن بەو دەستە موبارکەی لەسەر حەوزی کەوسەر مەحروممان مەکە ، آمين آمين آمين .

ژیانی و پەرستشی پێغەمبەر ﷺ

عائیشە ـ ڕەزای خوای لێبێت ـ دەڵێت : " كان رسول الله ﷺ يقوم حتى تتفطر قدماه ، فقيل لـــه في ذلـك ، فقـــال : أفلا أكون عبداً شكوراً " (متفق عليه) ، واتە : پێغەمبەری خوا ﷺ بەشەو هەڵدەسا و شەو نوێژی دەکرد ، هەتا پێکانی هەڵدەئاوسا و شەقیان دەبرد ، عەرزیان کرد : ئەی ڕەسولی خوا بۆ ئاوها ئەکەی مەگەر خوا لە تاوانەکانی ڕابردوو و داهاتووت خۆش نەبووە ؟! ئەویش فەرمووی : ئەی نابیّ بەندەیەکی سوپاسگوزار بم .

هەروەها لە عائیشەوە ـ ڕەزای خوای لێبێت ـ دەڵێت : " ئەو ڕاخەرەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ لەسەری دەنووست ، لە پێستەیەکی پڕکراو لە لی پەلکی خورما دروست کرابوو " (رواه مسلم) !!

وە لە فەرمودەکەی ئیبن عومەردا ڕەزای خوای لیّ بیّ هاتووە دەڵێت : بەو دوو چاوەی خۆم پێغەمبەری خوام ﷺ بینی لە برسێتیدا ورگی پل دەدا ، تەنانەت خورمایەکی خراپیشی دەست نەدەکەوت بیخوات و سکی پیّ پڕ بکات (رواه مسلم) .

ئاوها ژیا لەم دنیایەدا و ئاوهای گوزەراند ، بەڵام هیچ زیانێکیشی پیّ نەگەیاند ، لە کاتێکدا گەورە و سەرداری هەموو پێغەمبەرانە . سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە لە ئوممەتی ئەوی گێڕاین ، داواکارین لە خوای گەورە لەسەر قورئان سوننەتەکەی ئەو حەشرمان بکات و لەگەڵیا کۆمان بکاتەوە ، آمين آمين آمين .

چۆن بیسەلمێنین کە خوا و پێغەمبەرمان ﷺ خۆش دەوێت ؟

ئایا چۆن بیسەلمێنین کە خوای پەروەردگار و پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ خۆش دەوێت ؟

ڕۆڵەکەم : بۆ ئەوەی بیسەلمێنین کە خوای پەروەردگار و پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ خۆش دەوێت دەبێت گوێڕایەڵی کار وشوێنکەوتەی فەرمانەکانیان بین لە هەموو بوارەکانی ژیانمان ، ئەوەتا خوای بڵند و پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (آل عمران : ٣١) .

واتە : ئەی پێغەمبەر پێیان بڵیّ : ئەگەر ئێوە خوای پەروەردگارتان خۆش دەوێت ئەوا شوێنی من بکەون . لە پاداشتی ئەمەشدا ـ خوای پەروەردگار خۆشی دەوێن و لە تاوانەکانتان خۆش دەبێت ، خواش لێبووردە و بە بەزییە .

وە پێغەمبەری میهرەبانی ﷺ فەرموویەتی : " لا يُؤمِنُ أحدُكم حتَّى أكونَ أحب إليهِ من والدهِ وولَـدهِ والنـاسِ أجمعين " (متفق عليه) .

واتە : هیچ کەسێك لە ئێوە ئیمانی نیە تاکو منی خۆشتر نەوێت لە باوك و منداڵ و لە هەموو خەڵکانی تر .

ناسینی ئایینی ئیسلامی پیرۆز

ڕۆڵەکەم : بـزانە کـە ئـایینی ئیسلامی پیرۆز سێ پلە و بنەوایـە ، کـە (الإسـلام) ، و (الإیمـان) ، و (الإحسان) نن ، و هەریەك لەو پلە و بەشانەش بنەوا و پایەی تایبەتی خۆی هەیە ، ئەوەش بەم پێیـەی خوارەوە :

بنەواکانی ئیسلام چەندن و چین ؟

ڕۆڵەی شیرینم : ئەگەر پرسیارت لێ کرا کە بنەوا و پایەکانی ئیسلام چەندن و چین ، ئـەوا لـە وەڵامدا بڵێ : ئیسلام پێنج پـایە و بنەوای هەیە کـە ئەمانەن :

یەکەم : شایەتومان : کە ووتنی : ((أشـهدُ أن لا إله إلا الله ، و أشـهد أنَّ محمـداً رسـول الله)) یە ، و واتە : شـایەتی دەدەم کـە هـیچ خوایـەك نیـە شایـستەی پەرستن بێت ئیللا (ﷲ) نـەبێت ، وهـیچ کەسـێکیش نیـە شایستەی شوین کەوتن بێت ئیللا (ﷴ) نەبێت ﷺ ، کە پێغەمبەر و نێردراوی خوای پەروەردگارە .

دووەم : نوێژکردن : کە بریتیە لە ئەنجامدانی پێنج فەرزەی نوێژ .

سێیەم : ڕۆژووگرتن : کە بریتیە لە ئەنجامدانی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان .

چوارەم : زەکات دانی ماڵ و سامانی موسڵمان : ئەگـەر گەشتە ڕێژەی دیاری کراو و ساڵی بەسەردا چوو ، بەو شێوەیەی کە لە شەرعدا هاتووە .

پێنجەم : حـەجکردن : کـە بریتیـە لـە سـەردان و زیـارەت کردنی کەعبـەی پیرۆز ، لـە گـەڵ جـێ بـەجێ کردنی هەندێك مەراسیم و کرداری دیاری کراو .

بەڵگەش لە سەر ئەم پایانە ، فەرموودەی پێغەمبەری خوایە ، کە فەرموویـەتی : " بُنِیَ الإِسْلَامُ عَلَی خَمْـسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ ، وَإِیتَاءِ الزَّکَاةِ ، وَحَجِّ الْبَیْتِ ، وَصَـوْمِ رَمَـضَانَ " (رواه البخاري ومسلم) .

واتە : ئیسلام لە سەر پێنج پایە دامەزرێنراوە ، شایەتدان بەوەی کە هیچ خوایەك نیە شایستەی پەرستن بێت ئیللا (ﷲ) نەبێت ، وهیچ کەسێکیش نیە شایستەی شوین کەوتن بێت ئیللا (ﷴ) نەبێت ﷺ ، و بەندە و پێغەمبـەر و نێـردراوی خـوای پـەروەردگارە ، لەگـەڵ ئەنجامـدانی نوێـژ و ، زەکـات دان ، و حـەجکردن ، و ڕۆژووگرتن .

بنەواکانی باوەڕ چەندن ، و کامانەن ؟

ڕۆڵەی ژیرم : ئەگەر پرسیارت لێ کرا کە بنەوا و پایەکانی باوەڕ چەندن و چین ، ئەوا لە وەڵامدا بڵێ : باوەڕ شەش پایە و بنەوای هەیە کە ئەمانەن :

یەکەم : باوەڕبوون بە خوای پەروەردگار .

دووەم : باوەڕبوون بە فریشتەکانی خوای پەروەردگار .

سێیەم : باوەڕبوون بە کتێبەکانی خوای پەروەردگار .

چوارەم : باوەڕبوون بە پێغەمبەرانی خوای پەروەردگار .

پێنجەم : باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی .

شەشەم : باوەڕبوون بە قەزا و قەدەری ، بەچاك و خراپییەوە .

www.ba8.org

بەڵگەش لە سەر ئەم پایانە ، فەرموودەی پێغەمبەری خوایە ، کە فەرموویەتی : " أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ " (رواه مسلم) ، واتە : باوەڕ بریتیە لە باوەڕبوون بە خوای پەروەردگار ، و فریشتەکانی ، و کتێبەکانی ، و پێغەمبەرانی ، و بە قەزا و قەدەری ، بەچاك و خراپیەوە .

بنەوای ئیحسان چیە ؟

ڕۆڵەی هۆشمەندم : ئەگەر پرسیارت لێ کرا کە بنەوا و پایەی ئیحسان چەند و چیە ، ئەوا لە وەڵامدا بڵێ : ئیحسان یەك پایە و بنەوای هەیە کە ئەمەیە :

چاکەکاری و ئیحسان (الإحسان) بریتیە لە : هەستکردن بە چاودێری خوا لە پەرستندا ، وەك ئەوەی کە بیبینیت ، وە ئەگەر تۆ خوا نەبینیت ئەوا ئەو تۆ دەبینێت ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " الإحسان أنْ تَعبُدَ اللهَ كأنَّكَ تَراهُ ، فإنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ فإنَّهُ يَراكَ " (رواه مسلم) ، واتە : ئیحسان و چاکەکاری (الإحسان) بریتیە لەوەی کە : خوا بپەرستیت وەکو ئەوەی کە بیبینیت ، وە ئەگەر تۆ خوا نەبینیت ئەوا ئەو تۆ دەبینێت .

شیرك و هاوەڵبڕیاردان

ئایا گەورەترین تاوان لای خوا چیە ؟

ڕۆڵەی ئازیزم : گەورەترین تاوان بریتیە لە شەریك و هاوەڵبڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ، بەڵگەش لەسەر ئەم ووتەیە ووتەی خوای بڵند و پایەبەرزە کە فەرموویەتی : ﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾ (لقمان : ١٣) .

واتە : لوقمانی دانا لە کاتی ئامۆژگاری کردنی بە کوڕەکەی دەفەرمووێت : کوڕی شیرینم شەریك و هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیارمەدە ، چونکە شیرك و هاوەڵبڕیاردان گەورەترین ستەم و تاوانە .

وە کاتێ پرسیار کرا لە پێغەمبەری خوا ﷺ : " أيُّ الذنب أعظم ؟ قال : أنْ تجعلَ لله نِدّاً وهو خلقك ! " (متفق عليه) ، واتە : ئایا گەورەترین تاوان چیە ؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی : گەورەترین تاوان ئەوەیە کە شەریك و هاوشێواز و هاوەڵ بۆ خوا دابنێیت لە کاتێکدا کە تەنها ئەو درووستی کردووی !

شیرك و هاوەڵبڕیاردان چیە ؟

ڕۆڵەکەم : ئەگەر بۆت ڕوون بوویەوە کە شیرك و هاوەڵبڕیاردان گەورەترین ستەم و تاوانە ، ئەوا با بزانین جۆرەکان و واتای چیە ؟

شیرك و هاوەڵبڕیاردان دوو جۆرە :

یەکەم : شیرکی گەورە (الشرك الأكبر) : کە بریتیە لە ئەنجامدانی پەرستن بۆ جگە لە خوا ، وەکو دوعا و پاڕانەوە لە غەیری خوا ، وە داوای فریاکەوتن لە مردووە یان زیندووانی نادیار ، یان لەو شتانەی کە لە توانایاندا نیە ، و تایبەتمەندی خوای پەروەردگارە ، خوای پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿ وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا ﴾ (النساء : ٣٦) ، واتە : بە تەنها خوا بپەرستن و هیچ شەریك و هاوەڵێکی بۆ ئەنجام مەدەن .

وە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " أكبر الكبائر : الإشراك بالله ... " (صحيح البخاري رقم : ٦٨٧١) ، واتە : گەورەترین تاوان لە تاوانە گەورەکان : شیرك ئەنجامدان و هاوەڵبڕیاردانە بۆ خوا .

دووەم : شیرکی بچووك (الشرك الأصغر) : کە ئەمانەی خوارەوە هەندێك نموونەین :

١ / ڕووپایی کردن لە پەرستندا (**الرياء**) : خوای بڵند و پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾ (الكهف : ١١٠) ، واتە : هەرکەسێك ئومێدی ئەوەی هەیە کە بگاتە خوای پەروەردگاری ئەوا با کردەوەی چاکە بکات و لە پەرستنی پەروەردگاریدا کەس نەکات بە شەریکی .

وە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " إنَّ أخوفَ ما أخافُ عليكم الشركُ الأصغر : الرياء " (الصحيحة للألباني ، برقم : ٩٥١) ، واتە : ترسناکترین شت کە لێی بترسم تووشتان ببێت شیرکی بچووکە کە : ڕووپاییە لە پەرستنەکانتاندا .

٢ / ووتنی : **ئەگەر خوا و فلان نەبوا** ، **یان ووتنی** : **ئەگەر خوا و تۆ ویستان لێ بێت** :

پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " لا تقولوا : ما شاء اللهُ وشاء فلان ، ولكن قولوا : ما شاء اللهُ ثُمَّ شاء فلان " (صحيح سنن أبي داود برقم : ٤٩٨٠) .

واتە : مەڵێن : ئەگەر خوا ویستی لێ بێت و فلان ویستی لێ بێت ، بەڵکو بڵێن : ئەگەر خوا ویستی لێ بێت پاشان فلان ویستی لێ بێت .

٣ / سوێندخواردن بە غەیری خوا :

ئەم کردارەش شیرکی بچووکە ، هەروەکو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " مَنْ حلفَ بغير الله فقد أشركَ " (صحيح سنن أبي داود للألباني ، برقم : ٣٢٥١) ، واتە : هەرکەسێك سوێند بخوات بە غەیری خوا ئەوا شیرکی کردووە .

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " مَنْ كان حالفاً فلْيَحلفْ بالله أو لِيَصْمُتْ " (رواه البخاري) ، واتە : هەرکەسێك سوێندی خوارد ئەوا با سوێند بە خوا بخوات یاخود با بێدەنگ بێت .

قورئانی پیرۆز

ئایا بۆ چی خوای پەروەردگار قورئانی پیرۆزی بۆ دابەزاندووین ؟

ڕۆڵەی ژیرم : خوای پەروەردگار قورئانی پیرۆزی بۆ دابەزاندووین بۆ ئەوەی کردەوەی پێبکەین ، خوای پایەبەرز فەرموویەتی : ﴿ اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ ﴾ (الأعراف : ٣) .

واتە : شوێنی ئەوە بکەون کە بۆتان دابەزێنراوە لە لایەن پەروەردگارتانەوە ، وجگە لە خوا کەسانێکی تر مەکەن بەدۆستی خۆتان وشوێنی هەواوئارەزووەکانیان بکەون ووازبێنن لەو حەق ورەواییەی کە بۆتان دابەزیووە لە خواوە ، ئێوە کەم جارێك بیر دەکەنەوە !

وە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " اقرؤوا القُرآنَ واعمَلوا بهِ ولا تأكلوا بهِ " (الصحيحة للألباني ، برقم : ٢٦٠) ، واتە : قورئان بخوێننەوە و کردەوەی پێبکەن وە بە قورئان کاسپی مەکەن .

پاداشتی خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز

ڕۆڵەی ئازیزم : ئەوەش بزانە کە پاداشتی خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز زۆر گەورەیە لە لای خوای پەروەردگار هەروەکو لەم فەرموودەیەی پێغەمبەری خوادا هاتووە : (عبدالله) ی کوڕی (مسعود) لە پێغەمبەری خواوە ﷺ سەبارەت بە پاداشتی قورئانی پیرۆز . کە گەورەترین زیکرە . بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی : " مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، لاَ أَقُولُ : ﴿الٓمٓ﴾ حَرْفٌ ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ " (صحيح الجامع الصغير برقم : ٦٤٦٩) .

واتە : هەرکەسێك پیتێك لە قورئانی پیرۆز بخوێنێت ، بە هەموو پیتێکی چاکەیەکی بۆ دەنووسرێت ، چاکەی لە لای خوای پەروەردگار بە دە ئەوەندەی خۆیەتی و چەند جار دەکرێتەوە ، ناڵێم ﴿الٓمٓ﴾ بە پیتێك دەژمێردرێت ، بەڵکو ﴿ أَلف ﴾ بە تەنها پیتێکە و ﴿ لَام ﴾ یش پیتێکە ، و ﴿ مِیم ﴾ یش پیتێکە .

وە (عقبة) ی کوڕی (عامر) ﷺ بۆمان دەگێڕێتەوە کە ڕۆژێکیان پێغەمبەری خوا ﷺ لە صوفەدا (صفة : شوێنێك بوو لە کۆتایی مزگەوتدا ، شوێنی ئەو کەسانە بوو کە شوێن ، جێگەی مانەوەیان نەبوو) بووین هاتە لامان ، و پێی فەرمووین : " أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ وَلاَ قَطْعِ رَحِمٍ ؟ " . فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ! نُحِبُّ ذَلِكَ . قَالَ : " أَفَلاَ يَغْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمَ أَوْ يَقْرَأَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ ، وَثَلاَثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلاَثٍ ، وَأَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ ، وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الإِبِلِ " (رواه مسلم) .

واتە : کامەتان حەزتان لێیە کە هەموو بەرەبەیانی هەموو ڕۆژێك بڕوات بۆ دۆڵی (بُطحـان : کە دۆڵێکە لە دۆڵەکانی مەدینە) ، یان بڕوات بۆ ناوچەی (العقیق : شوێنێکە نزیکەی سێ میل یان دوو میل لە مەدینەوە دوورە) . ئەم دوو شوێنە نزیکترین دوو شوێنێك بوون کە ووشتریان تێدا بفرۆشرێت . بۆ ئەوەی دوو ووشتری سەر پشت گەورە دەست کەوێت . کە یەکێکە لە باشترین دارییەکانی عەرەب . بێ ئەوەی تووشی تاوان بێت ، وەکو دزینی یان داگیرکردنی ، یان ببێتە هۆی بڕینی صیلەی خزمایەتی . ڕاوی دەڵێت : ئێمەش ووتمان : ئێمە دەمانەوێت ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ . ئەویش فەرمووی : هەریەك لە ئێوە بەرەبەیانی هەموو ڕۆژێك بڕوات بۆ مزگەوت ، دوو ئایەت لە قورئانی پیرۆز فێری کەسێك بکات ، یان بیانخوێنێتەوە ، ئەوا ئەو دوو ئایەتە باشترن بۆی لەو دوو ووشترە سەر پشت گەورانە ، سێ ئایەتیش لە سێ ووشتر ، و چواریش لە چوار ووشتر ، ووشترەکان بە ژمارەی ئایەتەکان دەبێت ، ئاشکراشە ئەمەی پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ زیاتر هاندانیانی بۆ خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز کە باشترین و پیرۆزترین زیکرە .

وە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " خيركم من تعلم القرآن وعلمه " (رواه البخاري) ، واتە : چاکترینی ئێوە ئەوتانە کە قورئان فێرببێت ، و فێری کەسی تری بکات .

تەفسیری چەند
سورەتێکی قورئانی پیرۆز

تەفسیری سورەتی ﴿ الفاتحة ﴾

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ (١ – ٧) .

﴿ بِسْمِ اللَّـهِ ﴾ واتە : بە هەموو ناوەکانی خوای پەروەردگارەوە دەست پێ دەکەم ، ﴿ اللَّهُ ﴾ کە تەنها پەرستراوێکە شایستەی پەرستنە ، و ئەوەی کە بە تەنها بپەرسترێت ، ئەوەش لە بەر ئەو هەموو سیفەتە تەواوانەی کە هەیەتی .

﴿ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾ دوو ناوون لە ناوەکانی خوای پەروەردگار کە بەڵگەن لە سەر ئەوەی خاوەن بەزەییەکی گەرە و فراوانە هەموو شتێکی زیندوویەکی گرتووەتەوە .

﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾ هەموو حەمد و ستایشێك تەنها شایستەی ئەوە بە هەموو شێوەیەکیەوە ، ﴿ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (الرَّب) : واتە پەروەردگاری هەموو جیهانیان . کە هەموو شتێك جگە لە خوای پەروەردگار دەگرێتەوە . کە بە بێ ئەو نیعمەتانە ناتوانن بمێننەوە .

کەواتە ووتەی خوای پەروەردگار کە فەرموویەتی : ﴿ رَبِّ الْعَـــالَمِينَ ﴾ بەڵگەیـە لـە سـەر تـەنهایی لـە دروستکرن و بەڕێو بەرایەتی ، و نیعمەت پێ بەخشین ، و دەوڵەمەندێتی تەواو ، و پێویستی هەموو جیهانیان بۆ ئەو بە هەموو شێوەیەك .

﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ (المالك) : ئەو زاتەیەیە کە سیفەتی مولکیەتی درابێتە پاڵ ... وە ئەوەی کە خاوەن ڕۆژی دواییە ، کە ڕۆژی قیامەتە ، ئەو ڕۆژەی کە خەڵکی موحاسەبە دەکرێن لە سەر کردەوەکانیان ، چاك و خراپـی ، لــە بــەر ئەوەیــە لــەو ڕۆژەدا ، خاوەنــداریێتی و دادپــەروەری و دانــایی و دوابڕاوێتــی دارایــی دروستکراوەکان بە تەواوی دەردەکەوێت بۆ دروست کراوەکانی ، لەو ڕۆژەشە کە پاشا وژێردەستە وبەندە وئازادەکان هەر هەموو وەکو یەکن ویەك ئاستن .

ئایەتی : ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ واتە : تەنها تۆ تایبەت دەکەین بە پەرستنەکان و داوای یارمەتی کردن ، چونکە پێشخستنی ﴿ إِيَّاكَ ﴾ تایبەتکردن دەگەیەنێت ، تەنها بۆ ئەو و دورخستنەوەی لە جگە لەو ، هەروەك بڵێت : تەنها تۆ دەپەرستین و جگە لە تۆ ناپەرستین ، داوای یارمەتی تەها لە تۆ دەکەین و جگە لە تۆی ناکەین .

و پەرستن (العبادة) ناوێکی کۆکەرەوەیە بۆ هەموو ئەوانەی کە خوای پەروەردگار خۆشی دەوێن ، و پێی ڕازیە ، لە هەموو کردار و گوفتارێك ، ئاشکرا بێت یان پەنهان .

و داوای یارمەتی کردن (الاستعانة) بریتیە لە متمانە کردنە سەر خوای پەروەردگار لە سودمەند بوون و لە دوورخستنەوەی زیانەکان ، لە گەڵ بوونی متمانە پێی لە جێبەجێ هێنانی ئەوە .

بێگومـان متمانەکردنـە سـەر خـوای پـەروەردگار و داوای یارمـەتی لێکردنـی هۆکـاری بـە دەسـت هێنـانی خۆشبەختی هەتا هەتایی ، و ڕزگار بوون لە هەموو خراپەیەك .

پەرستنیش کاتێك پێی دەووترێت پەرستن ئەگەر لە پێغەمبەری خواوە وەربگیرێت ، و تەنها بۆ ڕەزامەندی خوای پەروەردگار ئەنجام بدرێت ، ئەم دوو خاڵەیە پەرستن درووست دەبێت .

هێنەنەوەی (الاستعانة) دوابەدوای (العبادة) کە بەشێکە لێی بۆ ئەوەیە کە بەندەکان لـە هـەموو شتێکیاندا پێویستیان بە داوای یارمەتی هەیە لە خوای پەروەردگار .

پاشان دەفەموێت : ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ واتـە : دەلیل و ڕێنیشاندەر و سەرکەوتوومان بکە بۆ ڕێگەی ڕاست ، کە ئەو ڕێگە ئاشکراو و ڕوونەیە کە دەمانگەیەنێت بە خوای پەروەردگار ، و بەهەشتی بەرینی ، کە بریتیە لە ناسینی ڕەوایی و کارپێکردنی . بۆیە ئەم پاڕانەوە یەکێکە لە فراوانترین بەسود ترین پاڕانەوەیە بۆ موسڵمان ، بۆیە پێویستە لە هەموو ڕکاتێکدا بخوێنرێت لە کاتی نوێژدا .

ئەم ڕێگا ڕاستەش ئەو ڕێگەیەیە ﴿ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَــيْهِمْ ﴾ ڕێگای ئەوانەی کە نیعمەتی خۆی بەسەرا ڕشتوون لە پێغەمبەران و ڕاستگۆیان و شەهیدان و پیاوچاکان ﴿ غَيْــرِ ﴾ نەك ڕێگای ﴿ الْمَغْــضُوبِ عَلَــيْهِمْ ﴾ ئەوانەی کە ڕەواییان زانیوە و وازیان لێهێناوە ، وەك گاورەکان و هاوشێوەکانیان ، وە ڕێگای ئەوانەش نە کە ﴿ الضَّالِّينَ ﴾ گومڕاین ، ئەوانەی کە وازیان لە ڕەوایی هێناوە لە بەر نەزانی و گومڕاییان ، وەکو خاچ پەرستان و هاوشێوەکانیان .

ئەم سورەتەش سەرەڕایی کورتی ، ئەوەندە بابەتی گرتووەتە خۆ کە لە هیچ سورەتێکی تری قورئاندا نەبێت ، بۆیە دەبینین هەرسێ جۆری یەکتا پەرستی خوای پەروەردگاری تێدایە :

✍ یەخواپەرستی پەروەردگارێتی لە ﴿ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ وەر دەگیرێت .

✍ وە یەکخوا پەرستی پەرستیارێتی ، کە بریتیە لە بەتەهنها پەرستنی خوای پەروەردگار لە پەرستندا ، و وەردەگیرێت لە ﴿ اللَّهِ ﴾ ، و لە ووتەی خوای پەروەردگار کە فەرموویەتی ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ ﴾ .

✍ وە یەکخوا پەرستی لە ناو و سیفەتدا ، کە بریتیە لە جێگیرکردن و سەلماندنی هەموو ناو وسیفەتێکی کامڵ بۆ خوای پەروەردگار ، کە خوای پەروەردگار بۆ خۆی جێگر و سەلماندووە لە قورئانی پیرۆز ، یان

پێغەمبەرەکەی ﷺ جێگر و سەلماندوویەتی بۆی بەبێ پەکخستن و لێکچواندن و شوبهاندنی ، ئەوەش کە ئاماژەی بۆ ئەوە کردبێت : ﴿ الْحَمْدُ ﴾ هەروەکو لە پێشدا باسکرا .

هەروەها ئەم سورەتە پێغەمبەرایەتی دەسەلمێنێت ، ئەوەش لەو ووتەیەی کە فەرموویەتی : ﴿ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾ ، چونکە ئەوە ڕووی نادان ئەگەر پەیامبەرێتی نەبێت .

لە گەڵ جێگیرکردنی ڕۆژی دوایی و پاداشت لە سەر کردەوەکان ، هەروەکو فەرموویەتی : ﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ بێگومان ئەو پاداشت دانەوەش بە دادپەروەری دەبێت ، چونکە ووشەی (الـدین) واتە : پاداشدانەوە بە دادپەروەری .

هەروەها ئەنجامدانی ئایینی بەتاك و تەنها بۆ خوا گرتووتە خۆ ، پەرستن بێت یان هاوارتێکردن و داوای یارمەتی کردن ، هەروەکو فەرموویەتی : ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ جا شوکر و ستایش بۆ پەروەردگاری هەموو جهانیان .

تەفسیری سورەتی ﴿ الإخلاص ﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ * ﴾(١ - ٤)

﴿ قُلْ ﴾ ، واتە : ووتەیەك بڵێ کە دڵنیایی تەواوت لێ هەبێت ، و باوەڕیشت پێی هەبێت ، لە گەڵ زانینی واتاکەشی ، ﴿ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴾ ، واتە : تاك و تەنهایی تەنها هەر بۆ ئەوە ، هەر ئەوە ئەو تاك و تەنهاییەی کە کامڵ و تەواوە ، ئەو خوایەی کە هەموو ناوێکی جوان و سیفەتێکی کامڵ و تەواو و بەرز و بڵندی هەیە ، کردەوەکانی پاك و بێگەردن ، ئەوەی کە نەهاوشێوە ونەش هاوتای هەیە .

﴿ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴾ ، واتە : هانا پێبرا و جێگەی مەبەستە لە هەموو پێویستیەکانە هەر ئەوە ، چونکە ئەهلی دونیا ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان ، و لە زەویشدا هەن هەموو هەژار و نەدارنەن و پێویستیەکی تەواویان پێی هەیە ، داوای هەموو پێویستیەکانیان تەنها لەو دەکەن .

هەر لە کامڵێتیە کە ﴿ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴾ نە کەسی لێ بووە و نەش لە کەسەوە بووە ، ﴿ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴾ وە هیچ جۆرە هاوشێوە ، و هاوتایەکی نیە ، نە لە ناوەکانیدا ، و نەش لە سیفەتەکانیدا ، و نەش لە کردارەکانیدا ، بەفڕ و پیرۆز و بەرز و بڵند بێت ئەو خوایە .

تەفسیری سورەتی ﴿ الفلق ﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * مِن شَرِّ مَا خَلَقَ * وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ * وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ * ﴾ (سورة الفلق : ١ ــ ٥) .

واتە : ﴿ قُلْ ﴾ پەنا بگرە و بڵێ ، ﴿ أَعُوذُ ﴾ واتە : هانا دەبەم و پەنادەگرم ب ﴿ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴾ ، واتە : بە پەروەردگارێك کە کرێنەرەوە ، و ڕوێنەری دانەوێڵە و تۆوەکانە ئەو پەروەردگارەی کە ڕۆژ دەکاتەوە ، دوای ئەو تاریکیەی کە بە سەر دونیادا دێت .

﴿ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴾ لە هەموو ئەوانەی کە خوای پەورەدگار درووستی کردوون لە مرۆڤ و جنۆکە و ئاژەڵ ، ﴿ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴾ ، وە لە خراپەی ئەوانەی کە لە شەودا دەبێت ، کاتێك خەو باڵی خۆی ڕادەکێشێت بە سەر خەڵکیدا ، وەکو هەموو ئەو خراپە خوازەنەی کە بڵاو دەبنەوە ، لە گەڵ ئاژەڵە زیان بەخشەکانیشدا .

﴿ وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴾ وە لە خراپەی هەموو ئەو جادوگەرە ئافرەتانەی کە یامەتی ئەنجامدانی جادوکردن دەدەون ، بە فووکردن بە گرێدراوەکاندا ، کە گرێی دەدەن بۆ ئەنجام دانی جادووەکە .

﴿ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴾ وە لە خراپەی حەسودێك کە حەسودیم پێ ببات ، حەسودیش : ئەو کەسەیە کە پێی خۆشە ئەو نیعمەتەی کە لە بەرامبەرەکەیدا هەیە نەمێنێت ، وهەوڵیش بۆ نەمانی دەدات ، بە هەموو ئەو هۆکارانەی کە لە توانایدا هەن ، بۆیە پێویست دەکات کە پەنا بگیرێت بە خوای پەروەردگار لە خراپەی ، بۆ ئەوەی هەموو تەڵەکەکانی پوچەڵ ببێتەوە .

تەفسیری سورەتی ﴿ الناس ﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ * إِلَهِ النَّاسِ * مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ * ﴾ (سورة الناس : ١- ٦) .

ئەم سورەتە ئەم شتانە دەگرێتە خۆ : پەنا گرتن بە پەروەردگاری خەڵك ﴿ بِرَبِّ النَّاسِ ﴾ ، وە خاوەن ﴿ مَلِكِ النَّاسِ ﴾ ، و پەرستراویان ﴿ إِلَهِ النَّاسِ ﴾ ، لە شەیتان ﴿ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴾ کە سەرچاوە و بنەوای هەموو خراپەیەکە ، کە یەکێك لە فیتنە و خراپەکانی ئەوەیە کە ختورە و وەسوەسە دەکات لە دڵی خەڵك دا ، بە شێوەیەك خراپەیان بوو جوان دەکاتەوە و دەیڕازێنێتەوە ، لە سەر شێوەیەکی جوان بۆیانی دەردەبڕێت ، ویستیانیش وا دەبزوێنێت کە ئەو کردارە ئەنجام بدەن ، و چاکەکاریشیان لە بەر چاو ناشرین دەکاتەوە ، ساردیشیان دەکاتەوە لێی ، وە بە شێوەیەکی تر دور لە شێوە ڕاستەقینەکەی خۆی دەیهێنێتە پێش چاویان ، هەموو کاتێك بەم شێوەیە دەبێت ، ختورە و وەسوەسە دەکات ، و دوردەکەوێتەوە ، واتە : دوردەکەوێتەوە ئەگەر بەندە زیکر و یادی پەروەردگارەکەی بکات و داوای یارمەتی لێ بکات بۆ دورخستنەوەی .

وەسوەسەکانیش هەر وەکو چۆن لە لایەن جنۆکەوە دەبێت ، لە مرۆڤیشەوە دەبێت ، بۆیە خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ ﴾ لە جنۆکەو خەڵکیش .

فێربوونی فیقە و شەریعەت

هەندێك لە ئەحکامەکانی پاکژی و ئادابەکانی چوونە سەر ئاو :

ڕۆڵەکەم : یەکێك لە نیعمەتەکانی خوای پەروەردگار ئەوەیە کە ئاوی بۆ دروست کردووین لە ئاسمانەوە بۆی دابەزاندووین ، و پاشان لە زەویدا جێگیری کردووە بۆ ئەوەی مرۆڤ سودمەند بێت پێی و بۆ پێویستیەکانی بەکاری بهێنێت ، وەك خواردنەوە و خۆپێپاککردنەوە خۆشۆردن و دەستنوێژ و تارات گرتن ... هتد ، لەولاشەوە بۆ زەرعات بەکاری دێنن ، و چەندەها سودی تر ، خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الأَنْهَارَ ﴾ (سورة إبراهيم : ٣٢) ، واتە : (ﷲ) ئەو خوایەیە کە ئاسمانەکان و زەویشی بۆ خوڵقاندون ، و ئاوێکی لە ئاسمانەوە بۆ دابەزاندوون ، و بەهۆیەوە چەندەها بەرووبوومی بۆ بەرهەم هێناون ، و کەشتی بۆ تەسخیر کردوون بۆ ئەوەی بە ناو دەریاکاندا بەویستی ئەودا بڕوات ، و ئاوی ڕووبارەکانی بۆ تەسخیر کردووە و خستوویەتیە ژێر ڕکێفی ئێوەوە ، وە فەرموویەتی : ﴿ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء طَهُورًا ﴾ (سورة الفرقان : ٤٨) ، واتە : لە ئاسمانەوە ئاوێکی پاك و پاککەرەوەی بۆ دابەزاندووەتە خوارەوە .

جا ڕۆڵەکەم : ئەوەی مەبەست بی لێرەدا ئەوەیە کە ئەو نیعمەتەی خوای پەروەردگار موسڵمان چۆن لە پاکژی و لە تاراتگرتن ، و چوونە سەرئاو و دەستنوێژگرتندا بەکاری بێنێت ، بۆیە لێرەدا پێش ئەوەی بڕۆمە سەر باسی دەستنوێژ هەندێك لە ئادابەکانی چوونە سەرئاوت ، و تارات گرتنت بۆ باس دەکەم کە هەموو موسڵمانێك گەورە بێت یان لە تەمەنی تۆدا ، پێی هەستێ و خۆی بەو نیعمەتەی خوا . کە ئاوە . پاك بکاتەوە ، ئەوەش بەم پێیەی خوارەوە :

ئادابەکانی
چوونە سەرئاوت تارات گرتن

ڕۆڵە پاك و خاوێنەکەم : ئەگەر ویستت بڕۆیتە سەرئاو بۆ تارات گرتن ئەم ئادابانە ڕەچاو و جێبەجێ بکە :

یەکەم : ئەگەر ویستت بڕۆیتە ژوورەوە ، پێی چەپت پێش بخەو ، بڵێ : ((بسم الله ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ)) (متفق عليه) ، واتە : بەناوی خوا ، ئەی پەروەردگارم پەنات پێ دەگرم لە خراپەی هەموو جنۆکەیەکە نێر و مێ .

دووەم : لە کاتی دانیشتنت ڕوو مەکە لە قیبلە و پشتیشی تێ مەکە ، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " إذا أتيتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولكن شرقوا أو غربوا " (متفق عليه) ، واتە : ئەگەر ڕۆشتنە سەرئاو ئەوا ڕوو لە قیبلە و پشتیشی تێمەکەن ، بەڵکو ڕوو لە ڕۆژهەڵات بکەن یان ڕوو لە ڕۆژئاوا بکەن .

سێیەم : بە دەستی ڕاستت بەر عەورەتت نەکەوێت ، و تاراتیشی پێمەگرە ، لە بەر ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " وإذا أتى الخلاء فلا يمس ذكره بيمينه ، ولا يتمسح بيمينه " (متفق عليه) .

چوارەم : خۆت بپارێزە لە پیسی و پرشی میز و خۆت بە جوانی پاك بکەرەوە ، چونکە گوێنەدانە ئەوە هۆی سزایی ناو گۆڕە ، خوا پەنای من و تۆش بدات ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير أما أحدهما فكان لا يستتر من البول " (متفق عليه) ، واتە : خاوەنی ئەو دوو گۆڕە سزا دەدرێن ، لە سەر شتێکی گەورەش سزا نادرێن ، سەبارەت بەیەکەمیان : خۆی نەدەپاراست لە پرشی میزەکەی ، وە لە ڕیوایەتێکی تری (مسلم) دا هاتووە : " لا يستتره من البول " ، واتە : خۆی بەباشی لە میز پاك نەدەکردەوە .

پێنجەم : کە ڕۆشتیتە دەرەوە پێی ڕاستت پێش بخە و بڵێ : " غُفْرَانَكَ " ، واتە : خوایا داوای لێخۆشبوونت لێ دەکەم ، چونکە دایکە عائشە . ڕەزای خوای لێ بێت . فەرموویەتی : پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو کارەی ئەنجام داوە .

شەشەم : پاشان هەردوو دەستت ، بە صابوون پاك دەشوەیت ، بۆ نەهێشتنی ئەو پیسی و بۆنەی کە بە دەستەکانتەوە نووساوە .

دەستنوێژ

ڕۆڵەی ژیر و دانام : لەم بەشەدا گوێڕایەڵم بە بۆ ئەوەی چۆنێتی دەستنوێژی پێغەمبەری خوات ﷺ پێ فێربکەم بۆ ئەوەی لە پێش نوێژەکەت ، و بە شێوەیەکی تێر و تەسەل ئەنجامی بدەیت :

یەکەم : ڕۆڵەکەم : دەستنوێژ بریتیە : لە بەکار هێنانی ئاوی پاك بەسەر چەند ئەندامێکی دیاری کراودا ، کە خوای پەروەردگار دیاری کردوون ، و پێغەمبەری خواش ﷺ بۆی ڕوون کردووینەتەوە ، خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ

وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ﴾ (سورة المائدة : ٦) ، واتە : ئەی بڕواداران ئەگەر هەستان بۆ نوێژ ، ئەوا ڕوومەتتان بشۆن لەگەڵ هەردوو دەستان تاکو ئانیشکەکانتان ، و دەستیش بهێنن بەسەرتاندا ، و قاچەکانیشتان تاکو قاپەڕەقەتان بشۆن .

وە پێغەمبەری خۆشەویستمان ﷺ فەرموویەتی : " لا تُقبل صلاةُ أحدِكم إذا أحدث حتى يتوضأ " (متفق عليه) ، واتە : نوێژی هیچ یەکێك لە ئێوە درووست نیە ، ئەگەر دەستنوێژەکەی بەتاڵ بووەوە ، تاکو جارێکی تر دەستنوێژەکەی نەشواتەوە .

دووەم ـ ڕۆڵەی بەڕێزم : ئەگەر هەستای بۆ دەستنوێژ گرتن ئەوا نیازی ئەو کارە لە دڵتدا بهێنە ، بێ ئەوەی بە زمان بیڵێیت ، لە بەر نەهاتن و وارد نەبوونی بەڵگە لە پێغەمبەرەوە ﷺ لە سەر ئەو کارە ، پاشان ناوی خوا بهێنەو بڵێ : (بسم الله) ، لەبەر ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تیایدا فەرموویەتی : " لا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه " (صحيح الجامع : ٧٤٤٤) ، واتە : دەستنوێژەکەی تەواو نیە ئەو کەسەی کە (بسم الله) نەکات لە سەرەتای دا .

سێیەم ـ ڕۆڵەی شیرینم : پاشان هەردوو دەستت سێ جار بشوە ، و پاش ئەوەش سێ جار ئاو بدە بە دەمتدا ، کە پێی دەووترێت : (المضمضة) [٣] ، پاشان سێ جار ئاو بە لووتتدا بدە ، کە پێی دەووترێت : (الإستنشاق) [٤] و هەڵیشی مژە ، ئەم کردارەش بەدەستی ڕاست ئەنجام بدە ، و لە هەموو جارێکیش دا هنگی بکەوە ، کە پێی دەووترێت : (الإستنثار) [٥] ، کە ئەمەشیان بەدەستی چەپ ئەنجام دەدرێت ، هەموو ئەمانەش لە پێغەمبەری خواوە ﷺ واردن وسەلمێنراون .

چوارەم ـ پاشان ڕوومەتت سێ جار بشوە ، وپاشان سێ جار هەردوو دەستت تا ئانشکەکانت بشوە .

پێنجەم ـ پاشان جارێك هەردوو دەستت بە سەر هەموو سەرتدا بهێنە ، لە بەر ئەو ئایەتە پیرۆزەی کە خوای پەروەردگار تیایدا فەرموویەتی : ﴿ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ﴾ ، پێغەمبەری خواش ﷺ چۆنێتی ئەم دەست بە سەردا هێنانەی بۆ ڕوون کردووینەتەوە ، هەروەکو چۆن (عبدالله) ی کوڕی (زيد) رضي الله عنه لێ یەوە بۆی گێڕاوینەتەوە : " أن النبيَّ ﷺ مسح رأسهُ بيديه فأقبل بهما و أدبر ، بدأ بِمُقدَّم رأسه ثم ذهب بهما إلى قفاه ، ثمّ ردَّهما إلى المكان الذي بدأ منه " (متفق عليه) .

واتە : پێغەمبەری خوا ﷺ کە دەستی هێنا بە سەریدا لە پێشەوە دەستی پێکرد تاکو کۆتایی ، واتە لە پێشەوەی سەری دەستی پێکرد تاکو گەیاندنی بە پشتی سەری ، پاشان گەڕاندنیەوە بۆ ئەو شوێنەی کە لێیەوە دەستی پێکردبوون .

شەشەم ـ ئازیزم : پاشان دەست بهێنە بەگوێکانت دا ، حوکمەکەشیان هەمان حوکمی سەرە ، چونکە بەشێکن لە سەر ... لە پێغەمبەری خواوە ﷺ وارد و سەلمێنراوە کە فەرموویەتی : " الأُذنان من الرأس " ، واتە : گوێکان بەشێکن لە سەر .

حەوتەم ـ ڕۆڵەی خۆم : پاشان هەردوو پێت سێ جار بشووە ، سوننەتیشە پەنجە تووتەی دەستی چەپت بخەیتە ناو پەنجەکانی پێتەوە لەکاتی شووشتنیادا ، چونکە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ وارد وسەلمێنراوە کە ئەو کارەی ئەنجام دابێ .

هەشتەم ـ جگەر گۆشەکەم : ئا بەم شێوەیە هەمووی بە تەرتیب و یەك لەدوای یەك پێکەوە ئەنجامیان دەدەیت ، بە شێوەیەك بەدوای یەکدا شووشتنی ئەندامەکانی دەستنوێژ ئەوەندە ماوەی فراوان نەکەوێتە نێوانیان ، سوننەتیش وایە لە هەموو ئەمانەدا بە ئەندامی ڕاستە دەست پێ بکەیت ، لەبەر ئەو فەرموودەیەی کە دایکە (عائشة) ـ ڕەزای خوای لێ بێت ـ بۆمان دوگێڕێتەوە : " كان رسول الله ﷺ يحب التيامن في تنعله ، و

---

[٣] (المضمضة) : بریتیە لە شوشتنی دەم و تێوەردانی ئاو تیایدا .

[٤] (الاستنشاق) : گەیاندنی ئاوە بۆ ناوەوەی لووت ، لە گەڵ هەڵمژینی بۆ سەرەوەی .

[٥] (الإستنثار) : بریتیە لە دەرکردنەوەی ئاوی ناو لووت دوای هەڵمژینی .

www.ba8.org

ترجله ، وطهوره ، وفي شأنه كُلِّه " (صحيح الجامع : ٢٧٦٢) ، واتە : پێغەمبەری خوا ﷺ حەزی لە ڕاستە بوو ، لە پێڵاوکردنە پێ ، و لە پرچ داهێنان ، و لە خۆپاکردنەوەکانی ، و لە هەموو کردارێکدا .

نۆیەم ـ ڕۆڵەکەم : سوننەتیش وایە ئاو کەم بەکار بهێنیت ، وزیاد ڕەوی تێدا نەکەیت ، وە بشزان : ئەنجامدانی کردارەکانی دەستنوێژ یەکجار یەکجار ، و دووجار دووجار ، و سێ جار سێ جاریش لە پێغەمبەری خواوە ﷺ وارد وسەلمێنراون (رواه البخاري) .

دەیەم ـ ڕۆڵەی بەڕێزم : سوننەتیش وایە . دوای تەواو کردنی دەستنوێژەکەت . ئەم زیکرە بڵێیت : " أشهدُ أن لا إله إلا الله ، وأنَّ محمداً عبدُ الله و رسوله ، ثم تصلي ركعتين ، دون أن تحدِّث بهما نفسك " (رواه مسلم) ، واتە : شایەتی دەدەم کە هیچ خوایەك نیە شایستەی پەرستن بێت ئیللا (ﷲ) نەبێت ، وهیچ کەسێکیش نیە شایستەی شوین کەوتن بێت ئیللا پێغەمبەری خوا نەبێت ﷺ (محمد) یش بەندە ونێرراوی خوای پەروەردگارە ، پاشان دوو ڕکات نوێژ دەکات ، کە نوێژی دەست نوێژی پێ دەووترێت . وە لە سوننەتدا چەندەها زیکری تری پاش دەستنوێژ لە پێغەمبەرەوە ﷺ واردن .

نوێــــژ

ڕۆڵە ژیرەکەم . لەم بەشەشدا . چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر دەخەمە ڕوو ئەوەش بۆ ئەوەی من و تۆش جێبەجێ کاری ئەو فەرمایشەی پێغەمبەری ئازیزمان بین کە فەرموویەتی : " صَلُّوا كما رأيتموني أُصلي " (رواه البخاري) ، واتە : نوێژەکانتان ئەنجام بدەن هەر وەکو چۆن منتان بینیوەنوێژ ئەنجامی دەدەم ، وە بەوەش پاداشتی تەواو بدرێینەوە لە سەر ئەنجامدانی نوێژەکەمان ، جا بە پشتیوانی خوای پەروەردگار دەڵێم :

یەکەم ـ نوێژگەر ڕوو لە قیبلە دەکات . کە کەعبەی پیرۆزە . بەوەستانەوە ، بەهەموو لەشیەوە لە هەر کوێیەك بێت [٦] ، لە گەڵ بوونی نیەتی کردنی ئەو نوێژەی کە ئەیەوێ ئەنجامی بدات لە دڵدا ، لە ڕووی حوکمەوە : ئایا نوێژەکە فەرزە یان سوننەتە ، لە ڕووی کاتیشەوە : ئایا نوێژەکە نوێژی بەیانیانە ، یان نوێژی نیوەڕۆیە ، یان نوێژەکانی ترە ، ناشبێ نیەتەکەی بە زمان بڵێت لە بەر وارد نەبوون ونەسەلماندنی ئەو کردارە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ ، لە گەڵ دانانی سوترەیەك لە پێشیدا [٧] ، بەتاك نوێژەکەی ئەنجام بدات یان پێش نوێژ بێت بۆ کەسانی تر (واتە : إمام) لەم کردارەشی شوێن کەوتەی ووتەی پێغەمبەری خوا دەبێت ﷺ کە فەرموویەتی : " لا تصل إلا إلى سترة ، ولا تدع أحداً يمر بين يديك ... " (رواه ابن خزيمة بسند جيد) ، واتە : نوێژ مەکە ئیللا ڕووەو سوترەیەك نەبێت ، ڕێگەش بە کەس مەدە بە بەردەستتدا تێپەر ببێت . . . .

دووەم ـ پاشان تەکبیرەی ئیحرام دادەبەستێت بەوەی کە دەڵێت : (الله أكبر) ، لە گەڵ تێڕوانینی بۆ شوێنی سوژدەکەی ، لە کاتی ووتنی تەکبیرەی ئیحرام هەردوو دەستی بەرزدەکاتەوە تاکو ئاستی شانەکانی ، یان تاکو ئاستی گوێکانی ، هەردوو شێوەکەش وارد و سەلمێنراوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ ، پاشان دەستە ڕاستی لە سەر دەستە چەپی لە سەر سنگی دادەنێت .

سێیەم ـ پێویستیشە لە سەر نوێژگەر بیری لەلای نوێژەکەی بێت (واتە : خشوعی هەبێت) چاوەکانیشی بەئاسماندا نەگێڕێت ، و بە لای ڕاست وچەپدا چاو نەگێڕێت ، لە بەر نەهی کردنی پێغەمبەری خوا ﷺ لەهەموو ئەمانە .

---

[٦] جگە لە کاتی ترس و نەخۆشیدا بە پێی توانا دەبێت .

[٧] سوترە : شتێکە نوێژگەر لە پێش خۆیدا دایدەنات ، لە دووری ڕێڕەوی شەکێك ، لە شوێنی سوژدەکەیەوە .

www.ba8.org

چوارەم - پاشان نوێژەکەی دەست پێدەکات بە یەکێك لەو زیکرانەی کە واردن لە پێغەمبەری خواوە ﷺ لەوانەش پێغەمبەری خوا ﷺ دەیفەرموو : " سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك ، وتعالى جَدُّك ، ولا إله غـيرك " ، یان هەر زیکرێکی تر جگە لەم زیکرە .

پێنجەم - پاشان پەنا دەگرێت بە خوای پەروەردگار لە خراپەی شەیتانی دەرکراو لە ڕەحمەتی خوا (وتە بڵێ : أعوذ بالله من الشیطان الرجیم ، یان هەر یەکێك لەو شێوەیانەی کە لە سوننەتدا هاتوون ، وپاشان دەڵێت : (بسم الله الرحمن الرحیم) .

شەشەم - پاشان سورەتی ﴿ الفاتحة ﴾ : ﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ * ﴾ (١ – ٧) ، بەتەواوی دەخوێنێتەوە . کە (بِسْمِ اللَّهِ) ش ئایەتێکە لێی . ، سوننەتیش وایە ئایەت ئایەت جیا لە یەك بیانخوێنێ ، بەشێوەیەك لە کۆتایی هەموو ئایەتێك بوەستێ (رواه أبو داود بسند صحیح) ، وە لە پاش تەواو بوونی سورەتەکە (آمین) بکە .

حەوتەم - پاشان ئەوەندەی کە لە توانایدایە لە گەڵ سورەتی ﴿ الفاتحة ﴾ دا قورئانی پیرۆز دەخوێنێتەوە ، سوننەتیش وایە لە ڕکاتی یەکەمدا زیاتر درێژی بکاتەوە تاکو ڕکاتی دووەم .

هەشتەم - کە نوێژگەر لە خوێندنەوەی قورئان دەبێتەوە ، ساتێکی کەم بێدەنگ دەبێت ، پاشان دوو دەستی بەرزدەکاتەوە ، و (الله أكبر) دەکات ، پاشان کڕنووش دەبات بەشێوەیەك تاکو لەشی لە جووڵە دەکەوێ ، و دەستەکانی لە سەر ئەژنۆکانی دادەنێت و لێیانی توونـد دەکات ، لە گەڵ بڵاوکردنەوەی پەنجەکانی لە یەکتر وەکو ئەوەی بڵێی ئەژنۆکانی گرتبێ ، پشتیشی درێژ و پان دەکاتەوە ، و سەریشی لە ئاستی پشتی دادەنێت بەشێوەیەك نە نزمتری کردبێتەوە لە ئاستی پشتی نەش بەرزتری کردبێتەوە ، بەڵکو لە ئاستی پشتی دەیوەستێنێ .

نۆیەم - وە لە کڕنووشەکانیدا دەڵێت : (سبحان ربي العظیم) ، یان هەر زیکرێکی تر کە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ واردوو ، و سەلمێنراوبێت ، ئەوەش سێجار یان زیاتر ، وە ناشبێ نوێژگەر لە کڕنووش و سوژدەکانیدا قورئانی پیرۆز بخوێنێت .

دەیەم - پاشان هەڵدەسیتەوە لە کڕنووشەکەی ، لە کاتی هەستانەوەکەشی دەڵێت : (سمع الله لمن حمد) لە گەڵ بەرزکردنەوەی هەردوو دەستی ، کە ڕادەوەستێت و ڕێك دەبێتەوە ، دەڵێت : (ربنا و لك الحمد) ، یان هەر زیکرێکی تر کە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ واردوو ، وسەلمێنراوبێت [٨] .

یانزەیەم - پاشان خۆی بەردەداتەوە بۆ سوژدە بردن ، بەشێوەیەك دەستەکانی پێش ئەژنۆکانی بخاتە سەر زەوی ، لە بەر ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تیایدا فەرموویەتی : " إذا سجد أحدكم فلا یبرك كما یبرك البعیر، ولیضع یدیه قبل ركبتیه " (صحیح الجامع : ٦٠٩) ، واتە : ئەگەر هەریەك لە ئێوە سوژدەی برد ، با وەکو ووشتر نەکات ، بەڵکو دەستەکانی پێش ئەژنۆکانی بخاتە سەر زەوی .

دووانزەیەم - پاشان سوژدە دەبات ، و متمانە دەکاتە سەر ناو لەپەکانی بە کراوەیی ، و لە گەڵ بەیەکەوە لکاندنی پەنجەکانی هەردوو دەستی ، و ڕووکردنیان لە قیبلە ، باڵەکانیشی نالکێنێت بە زەویەوە ، لەبەر بوونی نەهی لەو کردارە ، و نیوچاوان و لووتی لە زەوی جێگر دەکات لە گەڵ هەردوو چۆکەکانی ، لە گەڵ چەقاندنی پەنجەکانی بە زەوی دا ، و دەڵێت : (سبحان ربي الأعلى) سێ جار یان زیاتر .

سێنزەیەم - پاشان سەر بەرزدەکاتەوە و (الله أكبر) دەکات ، تاکو جەستەی لە جوولە دەکەوێت ، پێی چەپی ڕادەخات و لە سەری دادەنیشێت ، پێی ڕاستیش بە زەویدا دەچەقێنێت ، لەم دانیشتنەشی دەڵێت : (ربِّ اغفر لي) و دووبارەشی دەکاتەوە .

---

[٨] هەندێکیان ووشەی (الشكر) ی بۆ زیاد دەکات کەچی هیچ بنەوایەکی نیە .

www.ba8.org

چواردەیەم - پاشان جارێکی تر (الله أكبر) دەکات و دەچێتە سوژدەی دووەمەوە ، هەموو ئەو شتانەش تیایدا دووبارە دەکاتەوە کە لە سوژدەی یەکەمدا کردوویەتی .

پانزەیەم - پاشان دانیشتنێکی کەم دادەنیشێ کە پێی دەوترێت (جلسة الإستراحة) ، دوای ئەوە هەڵدەسێتەوە بە متمانە کردنی لە سەر دەستەکانی کە بەستراون وەکو دەستەکانی هەویر شێل .

شانزەیەم - لە ڕکاتی دووەمیشدا هەموو ئەوانە ئەنجام دەدات کە لە ڕکاتی یەکەمدا ئەنجامی دابوو ، بەڵام زیکری دەست پێکردنی نوێژ دووبارە ناکاتەوە .

حەڤدەیەم - کە لە ڕکاتی دووەم دەبێتەوە ، بەو شێوە دادەنیشێت کە لە خاڵی (١٣) دا ڕوون کراوەتەوە ، کە پێی دەوترێت (الإفتراش) ، و دەستی ڕاستی لە سەر ڕان و ئەژنۆی ڕاستی دادنێت ، دەستی چەپیشی دەکاتەوەو لە سەر ڕان و ئەژنۆی چەپی دادەنێت ، پەنجەکانی دەستی ڕاستی دەبەستێت ، و پەنجە گەورەشی لە سەر پەنجەی ناوەڕاستی (واتە : پەنجەی هەڵمەقووتە) دادەنێت ، و پەنجەی شایەتومانی ڕوو دەکات لە قیبلەو چاویشی تێ دەبڕێت ، و دەیجوڵێنێتەوە پێی دەپاڕێتەوە لە سەرەتای تەحیات خوێندنەکەی تاکو کۆتایی ، لە بەر جێگر بوون ، و واردبوونی ئەم کردارە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ ، هەروەکو چۆن (وائل) ی کوڕی (حجر) رضي الله عنه بۆی گێڕاوینەتەوە ، فەرموودەکەشی (أبو داود و النسائي و أحمد) لێیەوە دەیگێڕنەوە ، و (ابن خزيمة و ابن حبان) و جگە لەمانیش بە (صحيح)ی دادەنێن .

هەژدەیەم - تەحیاتەکەشی بە بێدەنگی دەخوێنێتەوە ، چەند شێوەیەکیشی هەیە لەوانە : "التحيات لله والصلوات والطيبات ، السلام على النبي ورحمة الله وبركاته ، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين ، أشهد أن لا إله إلا الله ، وأشهد أن محمداً عبدُه ورسولُه" .

نۆزدەیەم - پاشان صەڵاوات دەدات لە سەر پێغەمبەری خوا ﷺ بە یەکێك لەو شێوانەی کە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ وارد بووە ، لەوانەش : " اللهم صلِّ على محمد وعلى آل محمد ، وبارك على محمد وعلى آل محمد ، كما صليت وباركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد "[9].

بیستەم - ئەگەر نوێژەکەی دوو ڕکاتی بوو ئەوا سەلام دەداتەوە . هەروەکو ئەوەی کە دێت . ئەگینا (الله أكبر) دەکات و هەڵدەستێتەوە بۆ ڕکاتی سێیەم و دەستەکانی بەرز دەکاتەوە ، لەم ڕکاتە ، و لە ڕکاتی چوارەمیش دا چی لە ڕکاتی دووەمدا ئەنجام داوە تیایاندا ئەنجامی دەدات ، پێویستیشە لە هەموو ڕکاتێکدا سورەتی (الفاتحة) بخوێنێت .

بیست و یەکەم - پاشان دادەنیشێت بۆ خوێندنەوەی تەحیاتی کۆتایی ، چیشی لە تەحیاتی یەکەمدا ئەنجامدابێ لێرەشدا ئەنجامی دەدات ، بەڵام شێوەی دانیشتنەکەی بەشێوەی (التورُّك) دەبێت ، کە بریتی یە : لە دانیشتن لە سەر ڕانی چەپی و دانانی پێی چەپی لە ژێر قاچی ڕاستی کە چەقاندوویەتی بە زەویدا ، پاشان تەحیات دەخوێنێت و صەڵاواتیش دەدات لە سەر پێغەمبەری خوا ﷺ ، بەو شێوەیەی کە لە خاڵی (١٨) وە (١٩) دا ڕوونمانکردۆتەوە ، پاشان پەنا دەگرێت بە خوای پەروەردگار لە چوار شت ئەوەش بەم شێوەیە : " اللهم إني أعوذ بك من عذاب جهنم ، ومن عذاب القبر ، و من فتنة المحيا والممات ، ومن شر فتنة المسيح الدَّجال " ، پاشان هەردوعاو پاڕانەوەیەکی بەدڵ بێت دەیکات .

بیست و دووەم - پاشان سەلام دەداتەوە بۆ کۆتایی هێنان بە نوێژەکەی ، بە یەکێك لەم شێوانەی خوارەوە :

(أ) (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) بەلای ڕاستدا ، و (السلام عليكم ورحمة الله) بەلای چەپدا .

(ب) هەمان شێوەی یەکەم بە لابردنی (وبركاته) لە سەلامی یەکەم دا ، جگە لەم دوو شێوەیەش شێوەی تر واردە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ .

[9] ئەم صەڵاواتە یان هەر صەڵاواتێکی تر بخوێنە کە لە سوننەت دا هاتبێ ، وەك : " اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد " .

www.ba8.org

تێبینی : ڕۆڵەی بەڕێزم : ئەوە بزانە کە نوێژی پیاو و ژن هیچ جیاوازیەکیان لە نێواندا نیە ، لە بەر گشتێتی ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تیایدا فەرموویەتی : " إنـما النساء شقائق الرجال " (صحيح الجامع : ٢٣٢٩) ، **واتە : ژنان هاوشان و برای پیاوانن ، ئیللا مەگەر جیاوازیەك بە پێی فەرموودەی (صحیح)ی پێغەمبەری خوا بێت ﷺ** [١٠] .

ڕۆژووی ڕەمەزان

ڕۆڵەی شیرینم : ئەمەی کە لەمەودوا دەیخەمە بەر دەستی تۆی ژیر و هۆشمەند بریتیە لە هەندێك لە ئەحکامەکانی ڕۆژووی پێغەمبەر ﷺ لە مانگی ڕەمەزان ی پیرۆزدا ، بەهیوای پابەند بوونت پێیانەوە لە ڕۆژوو گرتنتدا ، بۆ ئەوەی ڕۆژووەکەت بەو شێوە بێت کە خوای پەروەردگار ، و پێغەمبەرەکەی ﷺ فەرمانیان پێکردووە ، جا بە پشتیوانی خوا دەڵێم :

حوکمەکـــانی پێش ڕەمەزان

یەکەم ـ نابێت ڕۆژی گومان (واتە : یوم الشك) بە ڕۆژو بێت : چونکە سەرپێچیکردنە لە فەرمانی پێغەمبەر ﷺ : (صلة)ەی کـوڕی (زفر) لە (عمار) ەوە دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی : " من صام اليوم الذي يشك فيه فقد عصى أبا القاسم " (حديث حسن ، رواه أبو داود و النسائي) ، **واتە : هەرکەسێك بە ڕۆژوو بێت لەو ڕۆژەی کە گومانی لێ دەکرێت ، ئەوا بەو کارەی سەرپێچی لە فەرمانی پێغەمبەر ﷺ کردوە .**

دووەم ـ ئەگەر موسڵمانێك مانگی بینی بە ڕۆژوو دبێن : چونکە پێغەمبەری خـوا ﷺ فـەرمـوویەتی " صـوموا لرؤيته ، وأفطروا لرؤيته " (رواه النسائي وسنده حسن) ، **واتـە : ڕۆژوو بگرن بە بینینی مانگی ڕەمەزان ، و وازیش بێنن لە ڕۆژوو بە بینینی مانگی شەوال .**

نیەتی ڕۆژوو گرتن (یان کاتەکانی ڕۆژوو)

ڕۆڵەکـەم : ئەگـەر سـەلمێنرا کـە مـانگی ڕەمـەزان دەسـتی پێکـردووە ئـەو کاتـە پێویسـتە لـە سـەر هـەموو موسڵمانێك هـەر لـە شـەوەوە (واتـە : پـێش دەرکـەوتنی فـەجری ڕاسـتگۆ) نیـەتی ڕۆژووی هـەبێ ، لـە بـەر ئـەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " من لم يجمع الصيام قبل الفجر ، فلا صيام لــه " (رواه أبــو داود والترمذي ، وسنده صــحيح) ، **واتـە : ئـەو کەسـەی نیـەتی ڕۆژووی نـەبێت پـێش دەرکـەوتنی فـەجری ڕاسـتگۆ ، ئـەوا ڕۆژوەکەی بەتاڵە . وە ئەبێ تێبینی ئەوەش بکرێ کە :**

١ ـ نیەت جێگای دڵەو ، ووتنی بەزمان بیدعەیە و داهێنراوە .

٢ ـ دەست پێکردنی کاتی ڕۆژوو گرتن : بە دەرکەوتنی فەجری ڕاستگۆ دەبێت ، خوای پەروەردگار دەفەرموێت : ﴿ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ (ســورة البقــرة : ١٨٧) ، **واتـە : بخۆن و بخۆنەوە تا کاتی دەرکەوتنی فەجری ڕاستگۆ کە دەرکەوتنی سپیایی ڕۆژە لە تاریکی شەو .**

فەجریش دوو جۆرە : پێغەمبـەری خوا ﷺ دەفەرموێـت " الفجر فجران : فأما الأول فإنه يحرم الطعـام و لا يحـل الصلاة وأما الثاني فإنه يحرم الطعام ويحل الصلاة " (رواه ابن خزيمة وسنده صحيح) ، **واتـە : فـەجر دوو جۆرە : فـەجری یەکەم**

---

[١٠] هیچ فەرموودەیەکیش نەهاتوە لەو فەرموودانەی کە سەبارەت بە چۆنێتی دەستنوێژ و نوێژی پێغەمبەری خوا ﷺ باسم کردوون بکرێت بە بەڵگە بۆ ئەو جیاکاریە ، بەڵکو هەندێك فەرموودە هاتوون لەو بارەیەوە ، بەڵام هەموو (ضــعيف) ن ، و زانایانی فەرموودە و لێکۆڵەرەوان ئەوەیان ئاشکرا کردووە .

خواردن قەدەغە ناکات لە ڕۆژووان و کردنی نوێژی بەیانیان حەڵاڵ ناکات ، بەڵام فەجری دووەم : خواردن قەدەغە دەکات لە ڕۆژووان و نوێژی بەیانیانیش حەڵاڵ دەکات .

ڕۆڵە بەڕێزەکەم : ئەوش بزانە ئەوەی کە لە مانگی ڕەمەزاندا دەکرێت بەناوی (الإمساكية) واتە بانگ دان بەدەنگی بیستراو پێش دەرکەوتنی فەجری ڕاستگۆ کە بانگ دەران دەڵێن (الإمساك ، الإمساك يا أمة محمد) !!! کارێکی بیدعەو تازەگەریە .

٣ ـ دواکاتی ڕۆژوو گرتن : ئەگەر شەو لە بەرەی ڕۆژهەڵاتەوە دەرکەوت و ڕۆژیش لە بەرەی ڕۆژئاواوە پشتی لێ هەڵکردین و بازنەی خۆریش ئاوا بوو ، ئەو کاتە ڕۆژوەکەت دەشکێنێت ، بانگ درابێ یان نە ، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرمووێت : " إذا أقبل الليل من ها هنا وأدبر النهار من هاهنا وغربت الشمس فقد أفطر الصائم " (رواه البخاري و مسلم) ، واتە : ئەگەر شەو لە ئێرەوە دەرکەوت وڕۆژیش لە ئێرە پشتی لێ هەڵگردین ، و خۆریش ئاوابوو ئەوا ڕۆژوەکەتان بشکێنن .

پارشێو

ڕۆڵەی باوەڕدارم : پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " البركة في ثلاثة : الجماعة ، والثريد ، والسحور " (رواه الطبراني بسند حسن) ، واتە : بەرەکەت لە سێ شتدایە لەو سێ شتە یەکێکیان پارشێوە ، یان فەرموویەتی : " إنها بركة أعطاكم الله إياها ، فلا تدعوه " (رواه النسائي و أحمد وسنده صحيح) ، واتە : پارشێو بەرەکەتە خوا پێی بەخشیون وازی لێمەهێنن ، هەروەها دەفەرمووێت : " ... ، فإن الله و ملائكته يصلون على المتسحرين " (رواه أبو داود بسند صحيح) ، واتە : خوای پەروەردگار و فریشتەکانی سەڵاوات دەدەن لە سەر ئەو کەسانەی پارشێو دەکەن ، بۆیە پێویستە هەرگیز پاشێوەکەت لە دەست نەدەی ، باشترین پارشێویش بریتیە لە خواردنی خورما ، ئەوەش بزانە دواخستنی پاشێو تا کاتی دەرکەوتنی فەجری ڕاستگۆ یەکێکە لە سوننەتەکانی پێغەمبەر ﷺ هەروەکو پێشەوایان (البخاري ومسلم) دەیگێڕنەوە .

ئەو شتانەی پێویستە ڕۆژووان لێی دووربکەونەوە

ڕۆڵە بەڕێزەکەم : ئەوەش بزانە کە ڕۆژووگرتن تەنها خۆگرتنەوە نیە لە خواردن و خواردنەوە و جووت بوونی ژن و مێرد ، بەڵکو ڕۆژووان ئەو کەسەیە ئەندامەکانی بە دوور گرێ لە تاوان و زمانیشی لە درۆ و غەیبەت کردن ووتەی پڕو پووچ و شایەتی ناڕەوا ، لە گەل خۆگرتنەوە لە خواردن و خواردنەوە و جووت بوونی ژن و مێرد ، لەو شتانەش :

١ ـ ووتەی درۆ : پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی " من لم يدع قول الزور والعمل به فليس لله حاجة في أن يدع طعامه وشرابه " (رواه البخاري) ، واتە : ئەگەر ڕۆژوان واز نەهێنێ لە درۆو کارپێکردنی ، خوا پێویستی بەوە نیە واز لە خواردن و خواردنەوەکەی بهێنیت .

٢ ـ ووتەی پڕوپووچ و لەغوە کردن ، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " ليس الصيام من الأكل والشرب ، إنما الصيام من اللغو والرفث " (رواه ابن خزيمة وسنده صحيح) ، واتە : ڕۆژوو تەنها خۆگرتنەوە نی یە لە خواردن و خواردنەوە بەڵکو بریتیە لە خۆگرتنەوە لە ووتەی پڕو پووچ و لەغوەکردن .

چونکە ڕۆڵە ژیرەکەم : ئەگەر وانەبێت بەشی ڕۆژوان لە ڕۆژوەکەی ئەوەندە دەبێت کە لەم فەرموودەیەدا دیاری کراوە : " رب صائم حظه من صيامه الجوع والعطش " (رواه ابن ماجه وسنده صحيح) .

ئەوشتانەی ڕۆژوان دەتوانی ئەنجامیان بدات

ڕۆڵەی شیرینم : ڕۆژوەوان بۆی ڕەوایە ئەم کارانە ئەنجام بدات :

١ ـ ڕۆژوەوان دەتوانێ بە لەش گرانیەوە ڕۆژبکاتەوە . هەروەکو (عائشة) وە (أم سلمة) لە خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ ئەوەمان بۆ دەگێڕنەوە (رواه البخاري ومسلم) .

٢ ـ بۆشی ڕەوایە لە دەست پێکردنی ڕۆژوەکەی تا کاتی بەربانگ سیواك بەکار بهێنێ بە بەڵگەی ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ کە دەفەرموویێت : " لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة " (رواه البخاري ومسلم) ، واتە : ئەگەر ناڕەحەتیەکی زۆری تیانەبوایە لەسەر ئومەتەکەم ئەوا فەرمانم پێدەکردن بە سیواك لەکاتی هەموو نوێژێکدا .

٣ ـ وە دەشتوانێت ئاو هەڵداتە دەم و لوتی بێ ئەوەی زیاد ڕەویان تێدا بکات وەکو پێغەمبەر ﷺ کە دەفەرموویێت : " وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائما " (رواه الترمذي وسنده حسن) ، واتە : زیاد ڕەوی بکە لە ئاو هەڵدانە دەم و لوتدا و ، جگە لەو کاتەی کە بە ڕۆژوو دەبیت .

٤ ـ بۆشی ڕەوایە تاقی کردنەوەی خوێن ئەنجام بدات یان دەرزی لە خۆ بدات ، بە مەرجێ مەبەست لەو دەرزی لێدانە خواردن پێدان نەبێت (واتە : مغزی نەبێت) .

٥ ـ کەڵەشاخ کردن (واتە : الحجامة) بکات ، (ابن عباس) ئەفەرمووێ : " إن النبي ﷺ احتجم و هو صائم " (رواه البخاري) .

٦ ـ تام و چێژکردنی خواردەمەنی بەمەرجی خواردنەکە نەڕواتە قوڕگەوە ، ئەوەتا (ابن عباس) دەفەرموویێت : " لا بأس أن يذوق الخل والشيء ما لم يدخل حلقه وهو صائم " (علقه البخاري و وصله ابن أبي شيبة) ، واتە : هیچی تێدا نیە تام و چێژی خەڵ یان هەر شتێکی تر بکات ، بە مەرجێك نەڕواتە قوڕگیەوە .

٧ ـ کل و سورمەکردن و قەترەکردنە چاو و هاوشێوەکانی لەو شتانەی کە دەکرێنە چاوەوە ، وەکو (ابن تيمية ، و ابن القيم) فەتوایان داوە لە سەری .

٨ ـ کردنی ئاوی سارد بەسەر سەردا ، یان خۆششتن .

چ کاتێك ڕەوایە بەڕۆژوو نەبیت و پاشان قەرزای بکەیتەوە

١ ـ **مرۆڤی موسافر و ڕێبوار** : وەکو پێغەمبەر ﷺ بەیەکێك لە هاوەڵەکانی ئەفەرمووێ کاتێ پرسیاری ڕۆژوی لێ دەکا لە سەفەردا : " صم إن شئت ، وافطر إن شئت " (رواه البخاري ومسلم) ، واتە : ئەگەر ویستت ڕۆژوو بگرە ، وە ئەگەر ویستت ڕۆژوو مەگرە .

٢ ـ **مرۆڤی نەخۆش** ، ئەو نەخۆشیەی کە بەبوونی ڕۆژوەکەی زیاد بکات یان چاك بوونەوەی دوا بکەوێ .

بەربانگ کردن

سونەتە دوای خۆرئاوابوون (واتە : بەنەمانی بازنەی خۆر) ڕۆژوان بەربانگ بکات و پەلەیش لەو کارەیدا بکات . چونکە پەلەکردن لە بەربانگدا سوننەتی پێغەمبەری خوایە ﷺ کە دەفەرموویێت : " إنا معشر الأنبياء أمرنا بتعجيل فطرنا وتأخير سحورنا وأن نضع أيماننا على شمائلنا في الصلاة " (رواه ابن حبان وضياء بسند صحيح) ، واتە : ئێمەی کۆمەڵی پێغەمبەران فەرمانمان پێکراوە بە پەلە کردن لە ڕۆژوو شکاندن وبە دواخستنی پارشێو ودانانی دەستی ڕاست لەسەر دەستی چەپ لە نوێژدا .

پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : " لا تزال أمتي على سنتي ما لم تنتظر بفطرها النجوم " (رواه ابن حبان بسند صحيح) ، واتە : بەردەوام ئوممەتەکەم لە سەر سوننەتی منن تا ئەو کاتەی بەربانگ دوائەخەن بۆ کاتی دەرکەوتنی ئەستێرە .

وەدوا خستنی تائەوکاتە کردەوەی جولەکەو دیانەکانی وەکو پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێت : " لا يزال الدين ظاهرا ما عجل الناس الفطر لأن اليهود والنصارى يؤخرون " (رواه أبو داود و ابن حبان وسنده حسن) . وە سونەتیش وایە بەربانگ بەخورمای تەڕ ئەگەر نەبوو خورمای ووشك ئەگەر نا بە چەند قومێك ئاو (رواه أحمد بسند صحيح) وە سوننەتیشە لەکاتی بەربانگ دا بڵێت : " ذهب الظمأ وابتلت العروق وثبت الأجر إن شاء الله " (أخرجه أبو داود وسنده حسن) ، وە سوننەتیشە لە کاتی بەربانگ دا بپاڕێتەوە و پاڕانەوەش لەم کاتەدا وەڵام دەدرێتەوە (رواه ابن ماجه بسند صحيح) .

بەتاڵ کەرەوەکانی ڕۆژوو

ڕۆڵەی گوێڕایەڵم : لە کۆتای ئەم باسەدا ئاماژە دەکەم بەو شتانەی ڕۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە :

١ . خواردن وخواردنەوەی بە ئەنقەست : بەڵام ئەگەر لە بیرت چونەوە بوو ئەوا ڕۆژوەکە بەتاڵ ناکاتەوە (رواه البخاري ومسلم) .

٢ . ڕشانەوەی بە ئەنقەست : چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی : " من ذرعه القيء فليس عليه قضاء ومن استقاء عمدا فليقض " (رواه أبو داود و سنده صحيح) ، واتە : هەر کەس ڕشاندنەوە زۆری پێهێنا و ڕشایەوە قەزای ڕۆژوی لەسەر نی یە ، بەڵام کەسێ خۆی ڕشاندەوە با قەزای ڕۆژووەکەی بداتەوە .

٣ . بێ نوێژی و زەیسانی : پێغەمبەر ﷺ فە رموویەتی : " أليس إذا حاضت لم تصل ولم تصم ؟ قيل : بلى " (رواه البخاري ومسلم) .

٤ . دەرزی لێدانێك مەبەست لێی خواردن پێدان بێ .

چەند ئادابێکی ئیسلامی

ئادابی سەلامکردن

ڕۆڵەی گوێڕایەڵم : پێش ئەوەی بڕۆمە سەر باسی هەندێك لە ئادابەکانی سەلامکردن ، پێمخۆشە بزانی خێر و چاکەی ئەنجامدانی چیە ؟

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ ، أَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ " (رواه مسلم) ، واتە : ناڕۆنە بەهەشتەوە تاکو بڕوا نەهێنن ، و بڕواش ناهێنن ، تاکو یەکترتان خۆش نەوێت ، وە ئایا کردەوەیەکتان پێ پیشان بدەم ئەگەر ئەنجامی بدەن یەکترتان خۆش بوویت ؟ سەلام بکەن لە نێوان خۆتاندا .

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " من قال : (السلام عليكم) كتبت له عشر حسنات ، ومن قال : (السلام عليكم ورحمة الله) كتبت له عشرون حسنة ، ومن قال : (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) كتبت له ثلاثون حسنة " (صحيح الترغيب والترهيب ، برقم : ٢٧١١) ، واتە : هەرکەسێك بڵێت : (السلام عليكم) بیست چاکەی بۆ دەنووسرێت ، وە هەرکەسێك بڵێت : (السلام عليكم ورحمة الله) سی چاکەی بۆ دەنووسرێت ، وە هەرکەسێك بڵێت : (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) چل چاکەی بۆ دەنووسرێت .

جا ڕۆڵەکەم : هەوڵی ئەوە بدە کە ئەم ئادابانەی خوارەوە ڕەچاو بکە :

یەکەم : کە ڕۆشتیتە هەر کۆڕو کۆمەڵکەوە با ووتەی یەکەمت سەلام کردن بێت و بڵێ : (السلام عليكم) ، **یان :** (السلام عليكم ورحمة الله) ، **یان :** (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) ، **وە لە کاتی ڕۆشتنیشت بە هەمان شێوە سەلام بکە ، وە بشزانە یەکەمیان ئەولاتر نیە لە دووەمیان ، هەروەکو لە فەرموودەی** (صحيح) **ی پێغەمبەری خوادا هاتووە .**

دووەم : لە کاتی سەلامکردنتدا ئاماژە بەدەست و پەنجەشت مەکە ، چونکە ئەو کارە کاری گاور و خاچ پەرستانە ، هەروەکو لە فەرموودەدا هاتووە : " ليس منا من تشبه بغيرنا ، لا تشبهوا باليهود ، ولا بالنصارى ، فإن تسليم اليهود الإشارة بالأصابع ، وتسليم النصارى الإشارة بالأكف " (صحيح الجامع الصغير ، برقم : ٥٤٤٣) ، **جگە لە کاتی زەروورەت نەبێت ، وەك ئەوەی کە ئەو کەسەی کە سەلامی لێ دەکەیت دوورە ، یان کەڕولاڵە و نابیستێت .**

سێیەم : ئەگەر سەلامت لێکرا بەباشتر یان وەکو خۆی وەڵامی بدەوە ، هەروەکو خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ وَإِذَا حُيِّيْتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ﴾ (سورة النساء : ٨٦) .

چوارەم : ئەو کەسەی سوارە سەلام دەکات لەو کەسەی کە پیادەیە ، وە ئەوەش ڕێ دەکات لەوەی کە وەستاوە و دانیشتووە ، کەمیش سەلام لە زۆر دەکات ، هەروەکو لەم فەرموودەدا هاتووە : " يسلم الراكب على الماشي ، والماشي على القائم ، والقليل على الكثير " (صحيح الجامع الصغير ، برقم : ٨٠٨٨) .

پێنجەم : وە منداڵ و بچوکیش سەلام لە گەورە دەکەن ، هەروەکو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " يسلم الصغير على الكبير " (الصحيحة للألباني ، برقم : ١١٤٩) ، **واتە : بچوك سەلام لە گەورە دەکات .**

ئادابی ڕۆشتنە مزگەوت

ڕۆڵەکەم : هەروەك دەزانی کە مزگەوت ماڵی خوای گەورەیە ، کەواتە دەبێت بە جل و بەرگێکی پیسەوە نەڕۆیتە ناوی ، بەڵکو بە جوانترین شێوە خۆت برازێنیتەوە و خۆت بۆن خۆش بکەی ،وە ئەوەش بزانیت کە پەیوەست بوون و پەیوەندی نێوان موسڵمان و مزگەوت ، وەکو پەیوەندی نێوان ماسی و ئاوە ، چۆن ماسی بێ ئاو نایکرێت ، و لەناو دەچێت ، موسڵمانیش ئاوایە ، ئەگەر لە مزگەوت بڕێت ، ئەوا دەمرێت ، جا نەکەی خۆت بڕیت لە مزگەوت کە هۆی ژیانی دڵ و مانەوەتە ، وە هەوڵی ئەوەش بدە کە ئەم ئادابانە ڕەچاوبکەی لە کاتی ڕۆشتنت بۆ مزگەوت :

یەکەم : ڕۆڵەکەم کە ڕۆشتیتە مزگەوتەوە پێی ڕاستت پێش بخە و بڵێ : " أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ " (صحيح الجامع ، برقم :٤٥٩١) ، **واتە : پەنا دەگرم بە خوای پەروەردگار لە خراپەی شەیتانی دەرکراو لە ڕەحمەتی خوا .**

یان بڵێ : " [بسم الله ، والصلاة والسلام على رسول الله ، اللهم افتح لي أبواب رحمتك] .

واتە : بە ناوی خوای پەروەردگار ، و صەڵات و سەلامیش لە سەر پێغەمبەری خوا ﷺ بێت ، ئەی پەروەردگارم دەرگای هەموو جۆرە نیعمەتێکی خۆتم لێبکەرەوە.

دووەم : کە ڕۆشتیتە ژوورەوە پێش دانیشتنت دوو ڕکات نوێژ بکە کە پێی دەووترێت نوێژی (تحية المسجد) ، **هەروەکو لە فەموودەی (صحیح) دا هاتووە .**

سێیەم : بە بێدەنگی و بێ غەڵبەغەڵب دابنیشە و چاوەڕوانی نوێژی جەماعەت بکە ، چونکە ئەو کارەت بە نوێژ بۆ دەنووسرێت ، تاکو لە نوێژ دەبیتەوە ، هەروەکو لە فەموودەی (صحیح) دا هاتووە .

چوارەم : کە لە نوێژ بوویتەوە ، لە جێگەی خۆت دابنیشە و خەریکی زیکرەکانی دوای نوێژ ببە ، و پەلەمەکە لە دەرچوونت .

www.ba8.org

پێنجەم : لە کاتی ڕێکردنت لە مزگەوتدا نەکەی بە پێش دەستی هیچ نوێژگەرێکدا تێپەڕ ببیت ، چونکە تاوانێکی زۆر گەورەیە .

شەشەم : لە کاتی دەرچوونت لە مزگەوت پێی چەپت پێش بخە و بڵێ : " بسم الله والصلاة والسلام على رسول الله ، اللهم إني أسألك من فضلك ، اللهم اعصمني من الشيطان الرجيم " (صحيح ابن ماجة) .

واتە : بە ناوی خوای پەروەردگار ، و صەڵات و سەلامیش لە سەر پێغەمبەری خوا ﷺ بێت ، ئەی پەروەردگارم داوای بەخشش و چاکەی تۆ دەکەم ، و بمپارێزە لە شەیتانی دەرکراو لە ڕەحمی خوا .

ئادابی خواردن و خواردنەوە

ڕۆڵەی ژیرم : لە نیعمەتەکانی خوای پەروەردگار بەسەر مرۆڤەوە ، ئەوەیە کە ئەو هەموو خواردن و خواردنەوەی پێ بەخشیوە بۆ ئەوەی سودمەند بێت پێیان ، هەروەکو فەرموویەتە : ﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ﴾ (سورة البقرة : ٢٩) ، واتە : هەر ئەوە کە هەموو ئەو شتانەی بۆ خوڵقاندوون کە لە زەویدا هەن ، بۆیە ڕۆڵەکەم ئەبێت شوکرانە بژێی ئەو نیعمەتانەی بکەین بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار زیادیان بکات و نەیبڕێت ، خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ لَئِن شَكَرْتُمْ لأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴾ (سورة إبراهيم : ٧) ، واتە : ئەگەر شوکرانە بژێری نیعمەتەکانم بکەن ئەوا زیادی دەکەم بۆتان ، بەڵام ئەگەر کوفری بکەن ئەوا بزانن کە سزام زۆر سەختە ، بۆیە پێویستە ئەم ئادابانە لە کاتی خواردن و خواردنەوە جێبەجێ بکەین :

یەکەم : ڕۆڵەکەم پێش دەستکردنت بە خواردن و خواردنەوە بڵێ " بِسْمِ اللَّـهِ " ، واتە : بەناوی خوا ، وە ئەگەر لە سەرەتادا لە بیرت چوو ئەوا ئەو کاتەی کە بیرت دەکەوێتەوە بڵێ : " بِسْمِ اللَّـهِ أَوَّلِهِ وآخِرِهِ " (صحيح الترمذي ، برقم : ١٨٥٨) ، واتە : ناوی خوا لە سەرەتا و لە کۆتایی .

دووەم : بەدەستی ڕاستت خواردن و خواردنەوەکە بخۆ ، چونکە بەدەستی چەپ خواردن سیفەتی شەیتانە ، هەروەك لە فەرموودەی (صحيح) دا هاتووە .

سێیەم : لە پێش خۆتەوە نان بخۆ و دەست بۆ ئەملا و ئەولا مەبە .

چوارەم : هەرخواردنێك بۆ دانرا بیخۆ و شوکری خوای لە سەر بکە ، وە ئەگەر بەدڵت نەبوو ناووناتۆرە و پیتکی لێ دەرمەهێنە ، بەڵام مەیخۆ ، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ هیچ خواردنێکی بەکەم نەدەزانی ، و ئەگەر دڵیشی نەڕۆشتایە سەری نەیدەخوارد .

پێنجەم : ئەگەر هەر خواردنەوەیەکت خواردەوە ، بە دانیشتنەوە ، و بە سێ قوم بیخۆرەوە .

شەشەم : فوو مەکە لە خواردن و خواردنەوە گەرم بۆ ساردکردنەوەی .

حەوتەم : هەناسە مەدا لە ناو خواردنەوەکەت ، بەڵکو لە نێوان هەموو قومێکدا ، هەناسەکەت بدە .

هەشتەم : کە لە خواردن و خواردنەوەکەت بوویتەوە بڵێ : " الحَمْدُ للهِ الَّذي أطْعَمَني هَذَا ، ورزَقَنيه ، مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي ولا قُوَّة " (صحيح الترمذي : برقم : ٣٤٥٨) ، واتە : شوکر و ستایشی بۆ خوای پەروەردگار بۆ ئەو خواردنەی کە بە خواردنی داوم ، ڕۆزووی داوم ، بە بێ هیچ هەوڵ و کۆششێکی خۆم .

ئادابی پژمین

ڕۆڵەی ئازیزم : لە سوننەتدا هەندێك ئادابی پژمینمان لە پێغەمبەری خواوە ﷺ پێگەیشتوون ، کە ئەمەی خوارەوە هەندێکیانە :

یەکەم : ئەگەر پژمیت بڵێ : (الـحَمْدُ للَّـهِ) ، وە ئەگەر کەسێك پژمی و ووتی : (الـحَمْدُ للَّـهِ) ، تۆش پێی بڵێ : (يَرْحَمُكَ اللهُ) ، وە ئەگەر پێت ووترا : (يَرْحَمُكَ اللهُ) ، ئەوا بڵێ : (يَهْدِيكُمُ اللهُ ، ويُصْلِحُ بَالَكُمْ) ،

هەروەکو لەم فەرموودەدا هاتووە : " إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ : الحَمْدُ لِلَّهِ ، وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ : يَرْحَمُكَ اللهُ ، فَإِذَا قَالَ لَهُ : يَرْحَمُكَ اللهُ، فَلْيَقُلْ : يَهْدِيكُمُ اللهُ ، وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ " (رواه البخاري) .

دووەم : دەنگ بەرزمەکەرەوە لە کاتی پژمینتدا .

سێیەم : لە کاتی پژمینت دەستت ، یان دەسرێك بخەرە سەر دەم و لووتت ، بۆ ئەوەی هاوەڵەکەت ، یان هیچ موسڵمانێکی تر ئازار نەدەیت .

ئادابی لەبەرکردنی جلو بەرگ و داکەندنی

ڕۆڵەکەم : خوای پەروەردگار وەکو باسکردنی چاکەکانی خۆی بەسەر بەندەکانیەوە دەفەرمووێت : ﴿ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ﴾ (سورة الأعراف : ٢٦) ، واتە : ئەی نەوەکانی ئادەم ، یەکێك لەو نیعمەتانەی کە دامانبەزاندووە بۆتان ، بریتیە لە جل وبەرگ کە عەورەتتانی پێ دەدەپۆشرێت ، بەڵام ئەوەش بزانن کە پۆشاکی تەقوا و لە خواترسان چاکترە ، بۆیە لە سوننەتدا هەندێك ئادابمان بۆ دانراوە لە کاتر لەبەرکردن و داکەندنی بۆ ئەوەی بە شوکرانە بژێی ئەم نیعمەتە هەستین ، لەوانە :

یەکەم : ئەگەر پۆشاکەکەت لەبەر کرد بڵێ : ﴿ بسم الله ﴾ .

دووەم : وە ئەگەر داشت کەند بڵێ : ﴿ بسم الله ﴾ ، هەروەك لە فەموودەی (أنس) ی کوڕی (مالك) دا هاتووە لە پێغەمبەری خواوە دەگێڕێتەوە ﷺ کە فەرموویەتی : " سِتْرُ ما بَيْنَ أَعْيُنِ الجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إذا وَضَعَ أحدُهُمْ ثَوْبَهُ أنْ يقول : بِسمِ الله " (صحيح الجامع ، برقم : ٣٦١٠) .

واتە : بەربەست و ڕێگر و پەردە لە نێوان چاوی جنۆکە ، و عەورەتی نەوەکانی ئادەم ، ئەوەیە کە لە کاتی پۆشاك داکەندندا بڵێت : ﴿ بسم الله ﴾ .

سێیەم : پاشان بڵێ : " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى كَسَانِى هَذَا الثَّوْبَ ، وَرَزَقَنِيهِ ، مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّى وَلاَ قُوَّةٍ " ، هەروەکو لە فەرموودەی (معاذ) ی کوڕی (أنس الأنصاري) رضي الله عنه هاتووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " مَنْ لَبِسَ ثَوْبًا ، فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى كَسَانِى هَذَا الثَّوْبَ ، وَرَزَقَنِيهِ ، مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّى وَلاَ قُوَّةٍ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ " (صحيح سنن أبي داود ، برقم : ٤٠٢٣) .

واتە : وە هەر کەسێك پۆشاکێك لەبەر بکات ، و بڵێت : شوکر و ستایش بۆ ئەو پەروەردگارەی کە ئەم پۆشاکەی لە بەر کردم و پێی بەخشیم ، بێ ئەوەی هیچ هەوڵ و کۆشش و توانای خۆمی تێدا بێت ، ئەوا خوای پەروەردگار لە هەموو ئەو گوناهانەی کە پێشتر ئەنجامی داوون خۆش دەبێت ، ئەوانەی کە دواتر ئەنجامیان دەدات .

چوارەم : بەدەستە ڕاستت جلەکەت لەبەر بکە ، و بەچەپەش جلەکەت دابکەنە .

پێنجەم : ئەگەر برایەکی موسڵمانت پۆشاکێکی نوێی کردبوو پێی بڵێ : " الْبَسْ جَدِيدًا وَعِشْ حَمِيدًا وَمُتْ شَهِيدًا " ، هەروەکو (ابن عُمَرَ) بۆمان دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ پۆشاکێکی سپی لە بەر (عُمَرَ) دا بینی و پێی فەرموو " ثَوْبُكَ هَذَا غَسِيلٌ أَمْ جَدِيدٌ " واتە : ئەم پۆشاکەت شۆردراوە یان نوێیە ؟ ئەویش فەرمووی : نەخێر نوێ نیە بەڵکو شۆردراوە ، ئەویش پێی فەرموو : " الْبَسْ جَدِيدًا وَعِشْ حَمِيدًا وَمُتْ شَهِيدًا " (الصحيحة للألباني ، برقم : ٦٨٧) ، واتە : نوێ بپۆشە ، و بە خۆشبەختی خۆش گوزەرانی بژی و شوکرانە بژێری نیعمەتەکانی بیت ، و مردنیشت لە پێناوی خوای پەروەردگاردا بێت ، واتە : شەهید ببیت .

خەوتن و لەخەوهەستان

ڕۆڵەی موسڵمانم : خەوتن و لەخەو هەستان دوو نیعمەتی خوای پەروەردگارن ، سوننەتە ئەم ئادابانەی تێدا ڕەچاو بکرێت :

یەکەم : پێش ئەوەی بڕۆیتە ناو جێگەی خەوتنت ، جێگەکەت باش ، بپشکنە و بتەکێنە ، نەکو شتێکی زیانبەخش زیانت پێ بگەیەنێت .

دووەم : پاشان بڵێ : " بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتُ وَأَحْيَا " (البخاري ومسلم) ، وە لە گەڵیدا بڵێ : " اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ ، يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ " (صحيح سنن الترمذي ، برقم : ٣٣٩٨) .

سێیەم : بەلای ڕاستتدا بخەوە ، چونکە ئەو کارە لە سوننەتی (صحيح) ی پێغەمبەری خوادا هاتووە .

چوارەم : کە لە خەو هەستایتەوە بڵێ : " الحَمْدُ لله الذي أحْيَانا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وإلَيْه النَشُور " ، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ کە لە خەو هەڵدەسا دەیفەرموو : " الحَمْدُ لله الذي أحْيَانا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وإلَيْهِ النَشُور " (رواه البخاري ومسلم) .

واتە : شوکر و ستایش بۆ ئەو پەروەردگارەی دوای ئەوەی کە مراندینی . مەبەست بە مردن لێرە خەوە . زیندووی کردینەوە ، زیندوو بوونەوەی ڕۆژی دواییش هەر بۆ لای ئەوە .

ڕەوشتی نەوەی موسڵمان

ڕۆڵەی ڕەوشت جوانم : پێغەمبەری خوا فەرموویەتی : " إنما بعثت لأتمم مكارم (و في رواية صالح) الأخلاق " (الصحيحة للألباني ، برقم : ٤٥) ، واتە : من تەنها نێردراوم کە ڕەوشتە جوانەکان تەواو بکەم .

وە فەرموویەتی : " أكثر ما يدخل الناس الجنة تقوى الله وحسن الخلق " (الصحيحة للألباني ، برقم : ٦٦٩) ، واتە : زۆرترینی ئەو شتانەی کە خەڵك دەبەنە بەهەشتەوە ، بریتیە لە : لەخواترسان ، و ڕەوشت جوانی .

هەروەها دەفەرمووێت : " إن أكمل المسلمين إيمانا أحسنهم خلقا ، وإن حسن الخلق ليبلغ درجة الصوم والصلاة " (الصحيحة للألباني ، برقم : ١٥٩٠) ، واتە : ئەو موسڵمانەیە کە تەواوترین باوەڕی هەیە لە ناو موسڵماناندا ، کە ڕەوشتی جوانتر بێت ، وە ڕەوشت جوانیش موسڵمان دەگەیەنێتە پلەی نوێژگەر و ڕۆژووگر .

وە فەرموویەتی : " عَلَيْكُمْ بالصِّدْق ، فَإنَّ الصِّدْقَ يَهْدِى إِلَى الْبِرِّ ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِى إِلَى الْجَنَّة ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّه صِدِّيقًا ، وَإِيَّاكُم وَالْكَذبَ ، فَإِنَّ الْكَذبَ يَهْدى إِلَى الْفُجُور ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدى إِلَى النَّارِ ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّه كَذَّابًا " (رواه مسلم) ، واتە : ڕاستگۆ بن ، چونکە ڕاستگۆیی ڕێخۆشکارە بۆ چاکەکاری ، و چاکەکاریش ڕێخۆشکاری دەکات بۆ بەهەشت ، مرۆڤیش ڕاستگۆیە و بەدوای ڕاستگۆیی دەگەڕێت تاکو لە لای خوای پەروەردگار بە ڕاستگۆ دەنووسرێت ، وە درۆزن مەبن ، چونکە درۆزنی ڕێخۆشکارە بۆ خراپەکاری ، و خراپەکاریش ڕێخۆشکاری دەکات بۆ دۆزەخ ، مرۆڤیش درۆ دەدات و بەدوای درۆدا دەگەڕێت تاکو لە لای خوای پەروەردگار بە درۆزن دەنووسرێت .

جا ڕۆڵەکەم : ئەگەر ئەمەت بۆ ڕوون بووەوە ، بزانە کە ڕەوشت جوانترین کەسێك کە ئێمە چاوی لێبکەین و بیکەین بە سەرمەشقی خۆمان پێغەمبەری خوایە کە خوای پەروەردگار لە وەسفیدا فەرموویەتی : ﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ (سورة القلم : ٤) ، واتە : ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ تۆ خاوەن ڕەوشتێکی ئەخلاقێکی یەکجار گەورەی ، جا ڕۆڵەکەم : لەو ڕەوشتە جوانانەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ هانی داوین ئەنجامیان بدەین ، و لە ڕەوشتماندا دەرکەوێت ، ئەمانەن :

یەکەم : ڕاستگۆیی ، و درۆنەدان لە گوفتار و کردارتدا ، چونکە خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴾ (سورة الطور : ١١) .

دووەم : پاراستنی ئەمانەت ، واتە : پاراستنی ئەو شتانەی کە پێت دەسپێردرێت و دەخرێتە ژێر دەستت ، لە هەموو بوارەکانی ژیانت ، چونکە نەپاراستنی ئەمانەت سیفەتی دووڕووانە ، هەروەکو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " إذا اؤتمن خان " (متفق علیه) ، ئەگەر کەسی دووڕوو ئەمانەتی پێسپێردرا خیانەتی لێ دەکات .

سێیەم : ڕێزگرتن لە دایك و باوك : خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ﴾ (سـورة الإسـراء : ٢٣) ، واتە : پەروەردگاری تۆ بڕیاری داوە کە جگە لە ئەو کەس نەپەرستن ، و چاکەکاریش بکەن لە گەڵ باوك و دایکانتان ، ئەوەش بە گوێڕایەڵی کردنیان ، و لە قسە دەرنەچوونیان ، ڕێز لێگرتنیان ، بەوەی ووتەی ناشرین و ناقۆڵایان بەرامبەر نەڵێیت ، و دەنگیان بە سەردا بەرز نەکەیتەوە ، ئەگەر ووتنی (ئۆف) یش بێت ، هەروەکو خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ فَلاَ تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ ﴾ (سـورة الإسـراء : ٢٣) ، وە یارمەتیان بدەی ، و هەمیشە دوعا و پاڕانەوەی خێریان بۆ بکەی ، هەروەکو پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴾ (سورة الإسراء : ٢٤) ، واتە : ئەی پەروەردگارم ڕەحمیان لێبکە ، هەروەکو چۆن ئەوان منیان بە منداڵی گەورەکرد .

چوارەم : ڕێزگرتنی لە گەورە : چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " لیس منا من لم یرحم صغیرنا ، ویوقر کبیرنا " (الصحیحة للألباني ، برقم : ٢١٩٦) ، واتە : لە ئێمەی موسڵمانان نیە ئەو کەسەی کە بەزەیی بە بچوکماندا نەیەت ، و ڕێز لە گەورەمان نەگرێت .

پێنجەم : ڕێزگرتن و چاکەکاری لە گەڵ دراوسێدا : چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی : " من کـان یؤمن بالله والیوم الآخر ، فلیکرم جاره " (صحیح وضعیف الترغیب والترهیب ، بـرقم : ١٦٦ ، و ٢٥٦٦) ، واتە : ئەو کەسەی کە باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەیە با ڕێز لە دراوسێکەی بگرێت ، ئەوەش بـەوەی کـە ئەزیەتیان نەدا ، و لـە منداڵەکانیان نـەدا ، و ووتەی ناشرینیشیان پێ نەڵێت ، و ئەگەر پێویستیەکیان پێی هەبوو بڕوات بە دەمیانەوە .

سەرچاوەکان

📖 **بیروباوەڕت وەربگرە لە قورئان و سوننەت** ، نووسینی : شێخ محمد جمیل زینو ، وەرگێڕانی : مامۆستا محمد عبد الرحمن لطیف .
📖 **پێغەمبەرەکەت ﷺ بـنـاسـە** ، وەرگێڕانی : مامۆستا علی خان کوردی .
📖 **باخچەکانی بەهەشت** (ریاض الجنة) ، ئامادەکردنی : مامۆستا عدنان بارام (تەواو نەبووە و لە ژێر دەستدایە) .
📖 **پوختەی تەفسیری سەعدی** (تیسیر الکریم الرحمن في تفسیر کلام المنان) ، پوختکاری و وەرگێڕانی : مامۆستا عدنان بارام (تەواو نەبووە و لە ژێر دەستدایە)
.
📖 **بیرخستنەوەیەك لە چۆنێتی دەستنوێژ و نوێژی پێغەمبەر ﷺ** ، نووسینی : شێخ علي حسن علي عبد الحمید ، وەرگێڕانی : مامۆستا عدنان بارام .
📖 **چۆنێتی ڕۆژی پێغەمبەر ﷺ لە ڕەمەزاندا** ، نووسینی : شێخ سلیم الـهلالـي و شێخ علي حسن علي عبد الـحمید ، وەرگێڕانی : مامۆستا عدنان بارام .
📖 **پەیڕەوی فیقهی موسڵمان ، لە ڕوانگەی سوننەت و قورئان** ، بە بۆچوونی پێشینان ، نووسینی : مامۆستا عدنان بارام (تەواو نەبووە و لە ژێر دەستدایە) .

====================

هاڵیەڕی بەهەشت

www.ba8.org

لە دوعای خێر بێ بەشمان مەکەن